

#2 21

FOLKEHØGSKOLEN

MILJØ

SIRKULÆRØKONOMI

side 36

NY BOK

GRØNN VEKST

side 22

SKOLESTART

NY SANGBOK

side 40

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:

Øyvind Krabberød
ok@folkehøgskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehøgskole.no

Redaksjonsråd:

Live Hokstad, Dorte Birch og Angelina K. Christiansen

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før
utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og
november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **U Oslo (uoslo.no)**
Forsidefoto: U Oslo
Produksjon/trykk: **Polinor**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehøgskole.no
www.folkehøgskoleforbundet.no
www.friluftfolkehøgskole.no

Generalsekretær:

Angelina K. Christiansen
angelina@folkehøgskole.no
tlf: 959 60 115

Leder:

Live Hokstad
Gullerudvegen 16, 2849 Kapp
live@folkehøgskole.no
tlf: 918 53 885

Nestleder:

Ingvar Øydvinn
Fosen folkehøgskole

Styremedlem:

Ronnie MAG Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:

Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

Styremedlem:

Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

1. varamedlem:

Line Tirskaug
Trøndertun folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN

Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehøgskole.no

Daglig leder:

Dorte Birch
dorte@folkehøgskole.no
tlf: 913 52 372

INNHold

03 *Leder, Øyvind Krabberød*

04 *Intervjuet –
Maja Lie Opdahl*

07 *Serie: Pedagogiske inspirasjonskilder
E. Levinas*

10 *Pedagogisk hverdag:
Grønn Action, – Evje*

14 *Foto: Mer enn ord*

15 *Humanisme*

19 *Byggeskikkpris til Toneheim*

20 *Kokkens:
Randi Sandnes Bjørås, Skogn*

22 *Sirkulærøkonomi*

25 *Petit: På hjertet.
Kristin Smith*

26 *Fra pressen*

28 *Benedictes metode*

29 *Kalender*

30 *Sogndal folkehøgskole 150 år*

32 *Kunst: Nils-Aslak Valkeapää*

34 *Tollefsen: Blikk fra kaikanten*

36 *Bøker: Grønn vekst
– Stoknes*

40 *Ny sangbok til skolestart*

42 *Vitalisme del 2*

44 *Debatt – vitalisme*

48 *Arbeidslivet:
Angelina Christiansen*

49 *Lederen: Live Hokstad*

50 *Folkehøgskoleforbundet*

51 *Nytt fra informasjonskontoret*

52 *Internasjonalt utvalg*

56 *Baksiden: Tekst/diktstafetten*

Fagpressen

FOLKEHØGSKOLERÅDET MÅ STYRKES

Allerede tilbake på åttitallet var det oppe til diskusjon at folkehøgskolerådet måtte styrkes. Den gang gikk rådsansvaret på rundgang mellom organisasjonene. Odd Arild Netland ble den første heltidsansatte i Folkehøgskolerådet, som utgjorde sekretariatet i 1996. Senere kom det en stilling som internasjonal sekretær i halv stilling i 2005.

Det er en stor portefølje av oppgaver som ligger under Folkehøgskolerådet.

Fra Folkehøgskolerådets vedtekter klipper vi noen av disse:

- Folkehøgskolerådet er eit skolepolitisk samarbeidsorgan for dei norske folkehøgskolane og folkehøgskolerørslene.
- Folkehøgskolerådet skal ta seg av oppgåver til gagn for skoleslaget og skolane, og som ikkje er av rein fagforreiningskarakter.
- Folkehøgskolerådet fremjar saker overfor Storting, departement, Utdanningsdirektoratet og allmenta. Folkehøgskolerådet skal arbeide for at folkehøgskolane får gode økonomiske, administrative og pedagogiske vilkår for drifta
- Folkehøgskolerådet skal leggje vilkåra til rette for samarbeid mellom skolane, og samordning av økonomiske og administrative ordningar der dette er til felles beste.

Dette kan synes å være uoverkommelige oppgaver gitt de svært knappe personalressursene det rås over. Likevel har Folkehøgskolerådet gjort en flott oppgave for norsk folkehøgskole, og ved siden av arbeid for folkehøgskolene har de også en

del forvaltningsoppgaver som for eksempel fordeling av husleietilskuddet.

Christian Tynning Bjørnø satt i knappe tre år som daglig leder i Folkehøgskolerådet. Før han sluttet formidlet han forslag til oppgaver Folkehøgskolerådet burde se nærmere på. Blant annet:

- Behov for et klageorgan for folkehøgskolen – og å finne en finansiering av dette. Han påpekte også mangel på systematikk for hvordan skolene håndterer en rekke ulike saker.
- Det trengs mer forskning på folkehøgskole, og at FHSR tar et større eierskap til dette.
- Håndtering av fraværsregler for elevene. Behov for felles politikk.
- Drift og finansiering av større fellesprosjekt.
- Ryddighet i ordningen med dobbelttelling og stipendiatordningen.

I tillegg har Christian Tynning Bjørnø ved flere anledninger nevnt et behov for en gjennomgang og systematisering av alle lover og forskrifter som folkehøgskolene må forholde seg til. Dessuten styrke muligheten til å delta i ulike utvalg og prosesser og et behov for å kunne jobbe bredere politisk enn til bare Kunnskapsdepartementet/-statsråden/-komiteen. Han ønsket også en saksbehandler som kunne gå gjennom lover og forskrifter – og systematisere det gjennom en god dialog med skolene.

Folkehøgskolene har mye å vinne på et sterkt Folkehøgskoleråd som kan hjelpe skolene og sikre skoleslaget i framtiden. Dessverre kan det se ut til at IKF/NKF

ikke ønsker en tilsvarende satsing som den frilynte side ønsker seg. Her vil vi på det sterkeste anbefale å gå noen flere runder og finne nødvendige midler for å styrke Folkehøgskolerådet. Vi snakker ikke om et "direktorat", men et Folkehøgskoleråd som kan yte skolene service og hjelp til å drive så god folkehøgskole som mulig.

Daglig leder i Folkehøgskolerådet bruker mye av tiden på å serve skolene i et mangfold av saker og spørsmål, og får veldig mange henvendelser i forbindelse med reglementsbrudd og utvisningssaker fra berørte. Det ser også ut til at slike henvendelser har økt i omfang.

Om ikke rådet styrkes er det en alvorlig risiko for at det politiske arbeidet mot myndighetene ikke får den plass som er helt nødvendig for folkehøgskolens plass og posisjon i samfunnet i årene som ligger foran oss.

Øyvind Krabberød

FOLKEHØGSKOLE FOR ALLE?

MAJA LIE OPDAHL I
UNGE FUNKSJONSHEMMEDE
UTFORDRER
FOLKEHØGSKOLENE

Statsviter Maja Lie Opdahl kom til Unge funksjonshemmede for to år siden. Som prosjektleder har hun benyttet tiden godt og «spydd» ut rapporter som fronter at folkehøgskolen må tenke på mangfoldet, – på likestilling. Siste rapport ut er en veileder om inkludering av funksjonshemmede ved norske folkehøgskoler.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

Maja Lie Opdahl er rådgiver og prosjektleder i paraplyorganisasjonen Unge funksjonshemmede som består av 38 organisasjoner og grupperinger av ungdom med funksjonshemning og kronisk sykdom. Til sammen har disse over 25 000 medlemmer.

Maja som har blitt med sin samboer til Brussel noen uker og har hjemmekontor der, så vi møtes på nett tidlig en torsdag i mars.

I 2019 kom rapporten fra undersøkelsen og analysen – *Folkehøgskolen – Et år for alle? Om inkludering og tilrettelegging på folkehøgskolen*. Folkehøgskolen kommer ikke bare godt ut av denne undersøkelsen, og i oppsummeringen gis det klare råd om at folkehøgskolen som skoleslag har et viktig samfunnsoppdrag og bør tilby et fellesskap som rommer hele bredden av elever. Folkehøgskolene har mye å gå på både når det gjelder fysisk tilgjengelighet og fordommer, kommer det fram.

GODT VERKTØY

– Bakgrunnen for kartleggingen i 2019 var å undersøke barrierene for funksjonshemmede som søker seg til folkehøgskolen. Nå ønsker vi å følge opp og hjelpe skolene med mer informasjon om temaet – når vi nå gir ut en omfangsrik veileder til folkehøgskolene. Jeg håper det blir et godt verktøy for å få i gang refleksjon og tankeprosesser. Her er forslag til små og store grep som kan tas. Det viktigste er å få det på agendaen – hjelpe i gang. Det er ingen fasit eller pekefinger, understreker prosjektlederen.

– Hvorfor er folkehøgskole på sitt beste et godt alternativ for unge funksjonshemmede?

– De ønsker å gå på folkehøgskole av samme grunn som alle andre, men for noen har det vært vanskelig å fullføre videregående og mange har opplevd et annerledesstempel og mobbing. Her har et folkehøgskoleår hatt en veldig positiv innflytelse for mange funksjonshemmede – skoleåret har gitt trygghet og nettverk.

– Hvor står det dårligst til hos folkehøgskolene i dag?

– Det ser ut som elever på botreningsstilbud liker seg veldig godt. Men veldig mange skoler klarer ikke å tilpasse de alminnelige linjene til bredden av søkere. Det skaper utfordringer for dem vi representerer.
– Økonomi er en unnskyldning for mange folkehøgskoler – de er små bedrifter med begrensede ressurser.

Hvordan mener du dette bør møtes?

– Jeg er overbevist om at hvis en ønsker å prioritere mangfoldet så får man det til. Det finnes støtteordninger, ellers kan ofte mye gjøres med enkle midler. Veldig mange har ikke behov for ekstra oppfølging av ansatte. I andre tilfeller bør det undersøkes hvordan brukerstyrt personlig assistanse kan følge med til folkehøgskolen.

LIKESTILLINGSKAMP

– **Hva vil dere oppnå med den nye omfangsrike veilederen?**

– Vi ønsker å gi et verktøy til samtaler og diskusjoner ved skole, og gjerne provosere litt og fremme en debatt rundt inkludering i folkehøgskolen.

– **Når vi snakker om tilpasning er en ting universell utforming, noe annet er negative holdninger, fordommer og manglende kunnskap. Hvor trykker skoen?**

– Holdninger og fordommer har sin rot i mangel på kunnskap. Det er ofte ikke mangel på vilje, men mer en usikkerhet. Mange tror ting er vanskelige fordi de ikke ser en løsning. Dette ønsker vi å komme i møte gjennom veilederen. Dette er et tema det trengs å snakkes mer om – og det bør også være et interessant tema i folkehøgskolen. Spørsmål som – hva er normalt – det er ikke gitte grenser, men ofte sosialt konstruert. Jeg tror det vil være nyttig for dere å diskutere og ufarliggjøre dette temaet.

– **Dere skriver: Folkehøgskolen med sitt unike fokus på fellesskap, innovasjon og menneskeverd bør gå fremst i marsjen for likestilling. Hvor bør skoleslaget starte?**

– Her bør en starte på egen skole. Lærere og personalet må utfordres og få kjennskap til funksjonshemmedes likestillingskamp. Denne kampen passer det å diskutere i folkehøgskolen – det er i deres ånd. Vi som samfunn har vært gjennom kampen for antirasisme og kvinners kamp for likestilling. Nå står kanskje funksjonshemmedes likestilling for tur? spør Maja Lie Opdahl.

ALLE KAN GJØRE NOE

Teamsintervju er ikke helt det samme som å møtes fysisk. Jeg kan ikke by på kafebesøk med god kaffelukt, litt skurr på linja slår inn, men det fungerer og Maja er engasjert. Prosjektlederen er fullt klar over at likestillingsarbeid er krevende og ikke kommer gratis.

– I veilederen foreslår vi ikke så mye «ekstra», det meste er forankret i lover og menneskerettigheter – så den er på sin plass sett fra et rettighetsperspektiv. Veilederen kan brukes som et unikt verktøy. Første steg er å lese og å tørre å diskutere. Vi har også lagt inn temaer for samtale. Alle kan gjøre noe, sier Opdahl.

– **Er det ikke en utopi at alle funksjonshemmede skal være med på alt?**

– Vi forventer ikke at alt kan tilrettelegges. Men når det gjelder for eksempel en utfordrende tur kan en kanskje være med på deler av den, eller være med ved målstreken. Det en må unngå er å gi fritak uten alternativer. Medvirkning og samtaler med den enkelte er viktig.

SERVERT EN UTFORDRING

Unge funksjonshemmede ga ut enda en veileder på tampen av 2020, en veileder til unge med råd om hva som kan være lurt å tenke på når man skal søke på folkehøgskole. De vet at det kan være vanskelig å oppdrive relevant informasjon og ønsker å fylle dette tomrommet. I den veilederen tar de opp vanlige spørsmål og videreformidler kunnskap, både fra tidligere elever og ansatte.

Statsviteren har en masteroppgave om diskursendringer ved Colombias konfliktløsning fra 2002 til 2016, og har også studert i Colombia. Yrkeserfaring har hun fra Civita og og NUPI. Nå er det Unge funksjonshemmede som får nytte godt av hennes store arbeidskapasitet. Når det ikke er folkehøgskole hun graver i er det rådgivning på områdene kultur, fritid og utdanning hun jobber med.

Maja Lie Opdahl er klar over at hun og Unge funksjonshemmede har servert folkehøgskolelandskapet en skikkelig utfordring. – Dere må passe på så vi ikke går til politikerne, avslutter hun med et smil og et stort glimt i øyet.

LÆRERE OG
PERSONALET MÅ
UTFORDRES OG FÅ
KJENNSKAP TIL
FUNKSJONSHEMMEDES LIKESTILLINGSKAMP

FOLKEHØGSKOLENS POETIKK

"FOR LEVINAS ER MØTET MED DEN ANDRE

ET MØTE SOM FØRST OG FREMST KALLER MEG TIL ANSVAR FOR DEN ANDRE."

Folkehøgskolens kjerne er det eksistensielle møtet mellom mennesker, det fri og uforutsigelige møtet der det blir kasta lys over noen av tilværelsens gåter. Dette er livsopplysningens hovedoppgave.

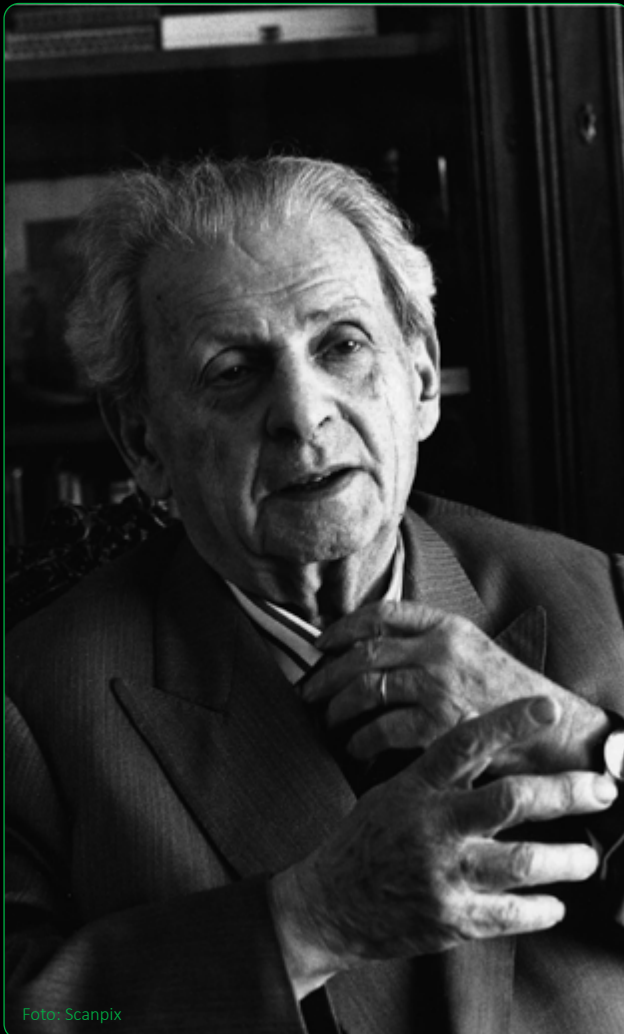

Foto: Scanpix

EMMANUEL LEVINAS SOM SAMTALENS FORNYER

For å se denne oppgaven i et noe større perspektiv, har mange trukket ei linje tilbake til noen av eksistensfilosofiens hovedskikkelser. I perioder har jeg selv vært opptatt av fransk eksistensialisme, Gabriel Marcel og Jean Paul Sartre, men kanskje særlig den jødiske tenkeren Martin Buber. Det skillet Buber gjør mellom dialogen som en viljesakt, som noe man kan lære, og det eksistensielle møtet som noe som plutselig er der, mener jeg også i dagens situasjon inneholder dype og vesentlige innsikter. For Buber er det eksistensielle møtet noe som man bare kan registrere som erfart i etterkant, og det er nesten umulig å fange inn i ord og begreper. Et eksistensielt møte kan aldri planlegges på forhånd. Dialogen derimot mener Buber ligger på et noe annet plan, den kan man motiveres til, den kan læres om man vil det, og det finnes begreper som kan brukes når man skal gå inn i en dialog. Likevel er dialogen ikke for Buber noe instrumentelt, en teknikk, men det er mulig å fange innholdet så mye inn at dialog-evnen kan forbedres.

Martin Buber er ontolog, og ontologien eller læren om væren, er hans primære anliggende slik jeg har lest ham. Buber vil vise oss hvordan møtet med andre mennesker kan kaste lys over vårt eget liv, hvordan vi finner oss selv, vårt jeg, i møtet med et annet menneske, et du. I en splittet verden, eller tvefoldig verden som Buber sier, er jeg-du-møtet en orienteringsmulighet for det enkelte mennesket, det enkelte subjekt. Buber vil vise hvordan mennesket kan leve sitt liv.

For mange som har vært opptatt av samtalen og dialogen, har Martin Bubers bok «Jeg og du» vært til stor inspirasjon og innsikt i flere generasjoner, og det buberske prosjektet kan forlenges og utprøves i mange nye sammenhenger, og er langt fra uttømt. Når jeg i denne artikkelen går fra Martin Buber til en annen jødisk tenker, er det ikke så mye for å vende meg bort fra Buber, som det er for å prøve ut noen av tankene Emmanuel Levinas har arbeidet med, samt gi en kort introduksjon av denne filosofien i vår sammenheng.

LEVINAS FRA LITAUEN

Emmanuel Levinas døde jula 1995, og var en av de betydeligste filosofene i vårt århundre. Levinas ble født i Litauen i 1906, men flyktet etter hvert vestover, og begynte å studere filosofi i Strasbourg i Frankrike. Her møtte Levinas fenomenologien gjennom filosofer som Edmund Husserl og Henri Bergson, og ble etter hvert også dypt påvirket av eksistensialismen i Martin Heideggers utgave. Det er likevel ikke disse filosofene som har hatt den største påvirkningen på Levinas, men heller en ganske ukjent

jødisk tenker som heter Franz Rosenzweig gjennom sin bok «Forløsningsstjerne». Det er hos Rosenzweig at Levinas finner den beskrivelse av ansiktet som han selv kommer til å arbeide så mye med, og som igjen fører Levinas inn i etikken.

Det var først i 1980-åra at Levinas for alvor ble internasjonalt kjent og anerkjent. Han arbeidet seg ut av fenomenologien og eksistensialismen, og kom etter hvert til å formulere etikken på en ny og dypt original måte. Levinas-kjennere hevder at hans radikale nyformulering av etikken henger sammen med krigsopplevelsene, og lidelsene til det jødiske folk. Hele Levinas familie ble utryddet under siste verdenskrig.

ETIKKEN ER DEN FØRSTE FILOSOFI

For Levinas er det etikken som kommer først eller er den første filosofi. Det vil si at hele hans filosofi baseres på at det ikke er ontologien, men etikken som er det viktigste i menneskelivet. Hos Levinas kan man finne formuleringer som: «Dialektikken går forut for dialogen». Levinas vender på sett og vis om på vanlige oppfatninger med sitt radikale syn på etikken. Det er den andre, den fremmede eller min nabo som kommer først, som kommer før jeg-et. At Levinas og Martin Buber har så mye til felles er lett å se, men samtidig er det nettopp på dette punktet at de blir forskjellige. Mens det for Martin Buber var et likeverdig forhold mellom jeg og du, et symmetrisk forhold, hevder Levinas at dette forholdet er asymmetrisk. Mens Buber hevdet at jeg-et eller subjektet kunne finne sin identitet i møtet med et du, vil Levinas hevde at du-et kommer først. Levinas sier et sted provokatorisk at jeg-et står i akkusativ. Det eksistensielle møtet til Buber forutsetter et nærvær, i motsetning til jeg-det-møtet som Buber mente var preget av fravær, avstand. Levinas vender altså om på dette forholdet ved å plassere den andre først, deretter kommer jeg-et eller subjektet, i akkusativ.

For Levinas er møtet med den andre et møte som først og fremst kaller meg til ansvar for den andre. Det er ikke som hos Buber at det er i møtet med et du at jeg-et finner seg selv, sin identitet, men det er heller slik, mener Levinas, at det er gjen-

nom et fundamentalt ansvar for den andre at jeg-et kan finne seg selv, sin identitet. Gjennom ansvar for den andre får jeg-et sin subjektivitet, eller enda tydeligere: Levinas mener at det er den andre som utstyrer jeg-et med subjektivitet.

DEN ANDRES ANSIKT

Et møte med den andre, er et møte med den andres ansikt. Levinas formulerer en ansiktets filosofi. Den andres ansikt uttrykker ansvaret, det etiske kravet om at den andre skal tas vare på. Derfor er det ikke ansiktet slik det uten videre framtrer, som er det Levinas er mest opptatt av. Den andres ansikt uttrykker noe som ikke kan fanges opp av språket, noe som er før dialogen. Derfor kan den andres ansikt ikke uten videre være en nøkkel til å forstå den andre, men snarere et krav om omsorg, ansvar, etisk holdning som utfordrer min egen kretsing om meg selv. På denne måten utfordrer den andre min selvsentring, og kan forløse min subjektivitet.

På dette punktet har Levinas sin filosofi om ansiktet fått meg til å reflektere over portretter og portrett-kunst. Noen ganger blir jeg stående, ganske uberørt av portretter, det blir «bare bilder» som likner eller ikke likner, mens andre portretter gir et kunstnerisk uttrykk for noe mer enn det som vanligvis kan uttrykkes i et bilde. Både malte portretter og fotografier blir da noe annet enn det som er positivt gitt i et bilde, det fenomenologiske, det blir et ansikt i Levinas sin forståelse. Levende ansikter er alltid i bevegelse, om de stivner blir de til masker. Portretter kan også være levende, noe helt annet enn stivnende masker, og blir på sett og vis uforståelige i sin uttrykksfullhet. Levinas filosofi om ansikt har gitt meg ny innsikt i portrett-kunst.

Filosofien til Levinas om ansiktet kan ikke brukes som inngangsportal til en forståelse om hvem den andre er. Den andres ansikt som maner meg til etisk ansvar, vil fortsatt hvile i det uforståelige. På dette punktet er kanskje Levinas på sitt vanskeligste, men også på sitt mest spennende. Den andre vil alltid bli noe gåtefullt, et mysterium for meg. Den andre peker tilbake på et spor av noe som er

forbi, og en uendelighet jeg ikke kan få tak i. Jeg forstår Levinas slik at det i den annens ansikt er spor av noe, et nærvær eller noe sanselig, som vi aldri kan få fatt på som annet enn spor, som fravær. Derfor peker sporet på uendeligheten. Det er selvsagt fristende å tolke Levinas i religiøs retning her, og la sporet og uendeligheten peke på Guds spor, og følgelig la møtet med den andre dypest sett, gjennom et fravær, bli et møte med Gud. Så vidt jeg har klart å lese, er dette en tolkning som nok går utover det som uten videre ligger i Levinas sine tanker, men på den annen side måtte det være et både spennende og interessant forsøk å arbeide med Levinas i den retningen.

FRA ETIKK TIL PEDAGOGIKK?

Levinas har ikke gjort så mye for å bli forstått. Av og til blir han nesten unødvendig dunkel og vanskelig tilgjengelig, synes jeg. Samtidig innrømmer jeg gjerne at dette også er en av grunnene til at han er så fascinerende. Hovedgrunnen til at han til tider er vanskelig å lese, er selvsagt først og fremst at emnet han arbeider med er vanskelig. Levinas har likevel klart å formulere innsikter som virker høyst relevante for vår tid, og stadig flere mennesker beskjeftiger seg med hans tanker om etikken som den første filosofi. I en tid som vår der markedskrefter setter dagsorden på stadig flere områder, virker det befriende og særdeles fruktbart å lese tanker og møte holdninger som ligger så fjernt fra markedets skramlende logikk. Hvilken relevans har dette så for folkehøgskolen og for folkehøgskolearbeidet anno 1998? Å gi filosofien til Levinas umiddelbar pedagogisk nyttekarakter, ville være å gjøre ham grov urett. I hvert fall i nordisk sammenheng har ikke jeg støtt på noen som har prøvd å sette Levinas inn i en pedagogisk sammenheng, langt mindre inn i en folkeopplysnings- eller folkehøgskolesammenheng. Samtidig er det ikke, eller bør ikke være lang vei mellom etikken og pedagogikken, og i et samtalebasert skoleslag som folkehøgskolen der møtet mellom lærer og elev er så vesentlig, har Levinas sin filosofi klar overføringsverdi.

Det har vært arbeidet mye med elevsamtalen i folkehøgskolen, og det har vært hevdet at den lett kan få noe instrumentelt over seg. Grundtvigs begrep levende vekselvirkning, som kan følges videre gjennom dialogfilosofien til Martin Buber, Gabriel Marcel's påpeking av å være i livet som et mysterium og ikke ha livet som et problem, burde være gode korreksjoner mot feilgrep når det gjelder elevsamtalen. Om vi også trekker inn Freires syn på dialog, skulle de fleste botemidler mot det instrumentelle feilgrepet være nevnt. Levinas har likevel noe helt nytt å tilføye, også i vår sammenheng. Det nye handler ikke så mye om rette pedagogiske handlinger som fruktbare etiske holdninger.

LEVINAS OG FOLKEHØGSKOLEN

For å få tak i hva Levinas kan si oss i folkehøgskolen, skal jeg gå veien om Grundtvig og den diskusjonen om Grundtvig som romantiker som stadig dukker opp, nå sist i forbindelse med Bosse Bergstedts doktoravhandling om Grundtvig og den livsopplysende teksten. Grundtvig gikk aldri med på at det var mulig å tro seg fram til tilværelsens helhet. For Grundtvig er det satt et skille i tilværelsen med syndefallet, et skille som riktignok ikke gjorde mennesket helt og fullt fordervet, i følge Grundtvig, men som hadde satt et skille i tilværelsen slik at mennesket måtte leve sitt liv i det gåtefulle, uten den hele forklaring. Det er satt en grense som mennesket ikke kan ta seg forbi. Bosse Bergstedt ser Grundtvigs levende vekselvirkning som et forsøk på å holde sammen det som er skilt, selv om han vet at det ikke går an, selv om han vet at de spor som skapes ikke kan være helheten. Bosse Bergstedt tolker Grundtvigs levende vekselvirkning som spor av en helhet det ikke er mulig å gjenskape. Fra en slik Grundtvig-forståelse er ikke veien lang til Levinas og hans syn på spor og uendelighet.

Ramma om det møtet mellom lærer og elev som er så bærende i folkehøgskolen, kjennetegnes av både en streben etter å nå fram til en helhet, en avklaring på dype spørsmål i tilværelsen, og en erkjennelse av at dette ikke er mulig. Levinas sine tanker om den andres ansikt, kaster likevel

et nytt lys over dette møtet, som et møte med noe forståelig. Det er ikke læreren som skal forstå eleven og komme med «løsninger», men læreren finner sin identitet, sin subjektivitet, gjennom å ta på seg ansvaret for den andre. Levinas sin påpeking av det etiske ansvar for den andre, utkrystalliserer seg ikke som moralske påbud og sunne levereregler. Da ville etikken ikke vært det første, men noe avledet. Det Levinas legger fram er en grunnholdning der møtet med den andres ansikt skal leve i oss.

Om disse tankene skal forsøksvis nedfelles i folkehøgskolens møte mellom lærer og elev, må det bli som en påminnelse om respekten og ansvaret for den andre, for eleven. At møtet med den andre dypst sett er uforståelig, og henger sammen med spor av det uendelige, gjør at denne samtalen, dette møtet, umulig kan få noe slags karakter av verken terapi eller sjelesorg. Dette er vesentlig å huske på i folkehøgskolesammenheng.

Denne samtalen eller dette møtet vil i Levinas sin forståelse heller ikke ha et symmetrisk, likeverdig preg over seg. Jeg tror at vi ofte har lest en kvasi-likhet mellom lærer og elev inn i tradisjonen Grundtvig – Buber – Freire, for Grundtvigs vedkommende ikke alltid med like stort belegg. Levinas kan komme oss i møte med sine tanker om asymmetriske forhold der subjektet står i akkusativ. Levinas vil peke i en retning der eleven som den andre blir utgangspunktet for møtet.

FOLKEHØGSKOLENS POETIKK

Jeg har kalt denne artikkelen for folkehøgskolens poetikk, og jeg skal avslutningsvis forklare hvorfor. Når man leser poesi, er det alt det som ikke står på trykk, som skaper poesien. Å lese poesi er å lese mellom linjene og ut over selve teksten. Konnotasjoner, metaforer, symbolbruk og allusjonsteknikker gjør at det som faktisk står på trykk er noe helt annet og mye mindre, enn det poesien forteller oss, eller «handler» om. Å lese poesi er å åpne seg for alt dette andre, arbeide med å la det som står mellom linjene få tale.

I en hissig debatt om poesiens vesen i åra etter krigen mellom Paal Brekke og

Arild Mikkelsen: f. 1947.
Idéhistoriker. Var lærer og rektor på
Buskerud folkehøgskole. Leder i
Folkehøgskoleforbundet
1988 – 1998.

Arnulf Øverland, brukte Øverland rim og rytme som eksempler på det han kalte diktets målbare kvaliteter. Paal Brekkes tilsvaer handler om at poesiens former er avhengig av det man vil uttrykke, dikteren må faktisk være åpen for at formen ikke alltid er klar på forhånd. Paal Brekke siterer dansken Poul la Cour som i sin «Fragmenter af en Dagbog» sier: «Teknik er altid Fortid, men det levende Digt er begyndelse. Du kan aflæse den Teknik du benyttede dig af på det færdige Digt».

Jeg har tatt med denne fjerne litterære debatten for å illustrere noen for meg viktige poenger: teknikk er alltid fortid, det levende møtet er begynnelse. Møtet mellom lærer og elev kan ikke underlegges teknikker eller målbare kvaliteter, men det er selvsagt viktig å møtes, liksom det er viktig å skrive dikt. Folkehøgskolens poetikk handler om nettopp dette. Levinas hjelper til med noen grunnleggende tanker: folkehøgskolens poetikk finnes i den andres ansikt som i sin uforståelighet der det er spor av noe uendelig, pålegger meg et etisk ansvar.

Folkehøgskolens poetikk er samtalen, møtet mellom lærer og elev, der det må leses mellom linjene, der det ikke er noe fasitsvar. Det er satt grenser, skiller, i menneskelivet, og disse er det ikke mulig å komme forbi. Derfor må vi nøye oss med spor, med et fravær av det helhetlige svaret. Nettopp dette perspektivet er samtidig det som gjør møtet med den andre så utfordrende og nødvendig.

Arild Mikkelsen

EVJE FOLKEHØGSKOLE

Grønn Action med

GRØNN ACTION - HVA ER DET?

Jeg heter David og har utformet linja Grønn Action på Evje Folkehøgskole. Skolen åpnet i 2019, er frilynt, har 16-års grense og ligger plassert i indre Agder. I fjor startet jeg linja som skulle fokusere på å ta ansvar for seg selv, menneskene rundt seg, samfunnet og naturen. Vi skulle bruke naturen og samfunnet som klasserom. Kjempeidé! Eller?

KONSEPTET

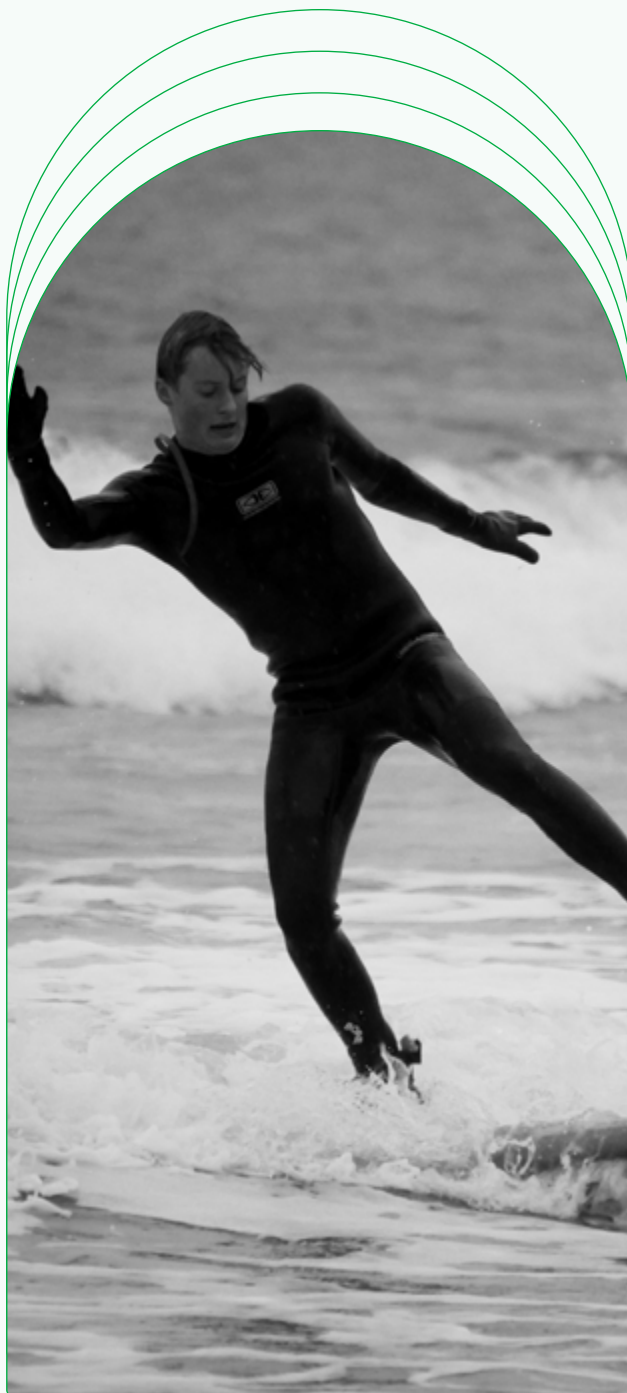
Linjas innhold hadde jeg håpet at skal komme frem av navnet (som jeg grublet på i månedsvis), men har nok bare lyktes delvis med det hos målgruppen. «Grønn» representerer at vi tilbringer tid i naturen og lærer om bærekraft, «Action» representerer trening i handlekraft og at vi skal gjøre en del spennende aktiviteter. Jeg hadde tro på idéen, og at det fantes ungdommer som var interesserte i en hybridlinje som balanserte friluftsliv og opplevelser, med engasjement og ønske om å ta ansvar for livet på jorda.

AKTIVT ANSVAR

Linja kan kategoriseres som en kombinasjon av bærekraft, multisport og friluftsliv. Jeg valgte å bygge en linje med ansvar som overordnet fokus. Lære å ta ansvar for seg selv, stå opp om morgenen, komme forberedt og ta gode valg. Øve på å ta ansvar for hverandre, inkludere de som faller utenfor, dele mat med de som har glemt niste og vekke de som forsover seg til timen hver dag. Forstå hvordan de kan velge å ta ansvar for samfunnet og naturen, ved å stille kritiske spørsmål til hvor maten deres kommer fra, hvordan tingene de kjøper påvirker miljøet og hvordan reismåten deres påvirker klima.

EFFEKTEN PÅ FREMTIDEN

Elevene som går på folkehøgskole blir studenter, arbeidstakere og arbeidsgivere med mulighet til å påvirke organisasjonene og gruppene de blir en del av. De er allerede forbrukere, som kan bli mer bevisste på hva de øker etterspørselen på med pengene sine. De skal stemme ved neste valg, og kan påvirke hvem som tar beslutningene for Norge de neste fire årene. Jeg vil lære dem å gjennomskue populisme og grønnvasking, slik at de kan ta bevisste og informerte valg.

miljøambisjoner

HVA ER GOD DANNELSE I 2021?

«Bare vi får dem hit, skal vi gjøre dem til gangs mennesker.», dette har jeg hørt mange ganger fra ansatte på flere folkehøgskoler. Jeg mener at folkehøgskolene i for stor grad fokuserer på aktiviteter, opplevelser og eksotiske reiser for å lokke til seg elever. Mange unge jeg snakker med, sier at de ikke vurderer folkehøgskole fordi det virker som bortkastet tid. Det skjønner jeg godt at de har inntrykk av, med skoleslagets image i 2021 som opplevelsesbyråer. Engasjerende folkeopplysning kommer i alle fall ikke øverst på prioriteringslista, det er det gjerne økonomi og fornøyde elever, deretter dannelse av fremtidens voksne som gjør. Det ønsket jeg å få til, å oppleve mye med et konsekvent fokus på hvordan handlingene våre påvirker naturen, samfunnet og systemene rundt oss.

AMBISJONER OG FORVENTNINGER

Med ansvar for naturen som overordnet mål, utelukkes en del av aktivitetene som assosieres med fart og spenning. Som flyreiser til spennende destinasjoner, fallskjermhopping og motorsport. Linjetur ble med tog eller minibuss, det blir tandemtur i paraglider og mye egenmotoriserte aktiviteter som surfing, padling, sykling, fotturer og skiturer. Dette har vært kommunisert tydelig i linjas innhold, men vi har likevel fått flere elever som kun kom for «action» biten og viste tydelig avsky for friluftsliv og ansvar. Dermed oppstår et dilemma: Skal jeg da forkaste linjas profil og føye meg etter det som gir fornøyde elever, eller skal jeg holde meg til planen som jeg tror har potensiale for god dannelse? Selv om jeg trodde min linjetekst og samtaler med elevene i forkant ikke hadde rom for misforståelse, hadde de likevel dannet seg andre forventninger. Dette skulle være deres friår og de så ikke for seg å måtte jobbe for mestringsen.

Å JOBBE FOR MESTRINGEN

For å oppleve de ekstreme inntrykkene når man padler, går på ski, går i fjellet eller sover ute, må man først mestre de grunnleggende ferdighetene og ha internalisert den essensielle kunnskapen som gjør at man har det fint på tur. Til tross for at vinden biter, regnet pisker, kulda svir og musklene er ømme. Jeg har gjennom året flere ganger blitt overrasket, over hvor mye motstand jeg får fra elever som sier at de ikke kan fordi de har en dårlig dag, fordi de ikke orker eller fordi de ikke er interesserte.

DAVID MØLLER:

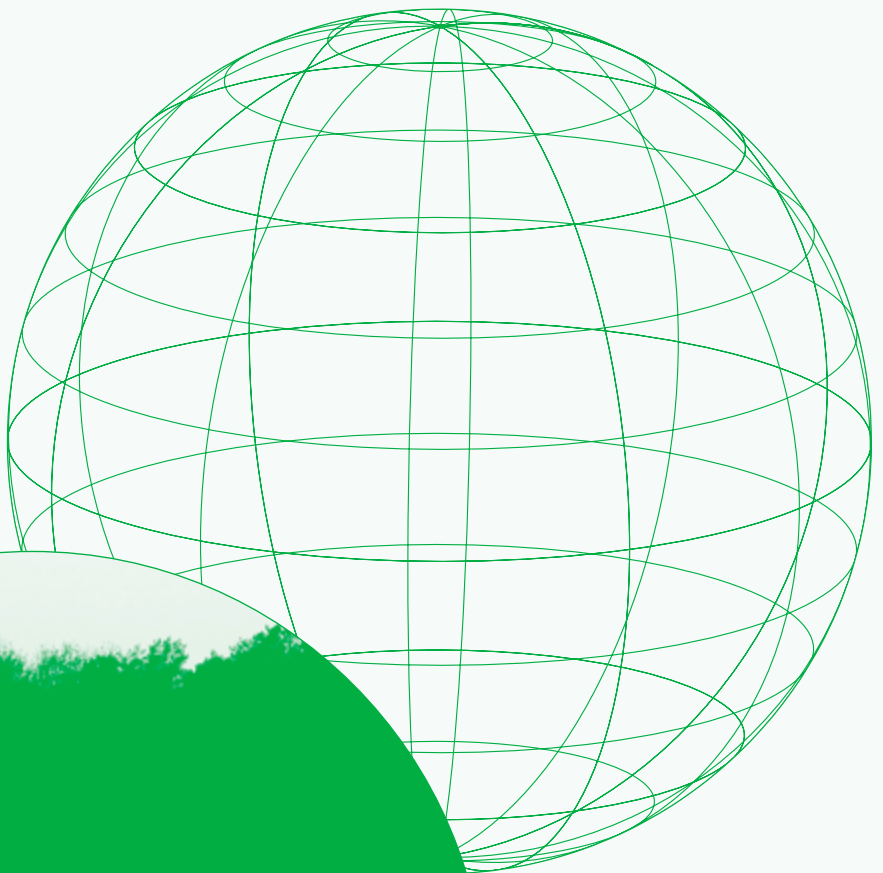
Studerer Folkehøgskolepedagogikk på USN og har utdanning i gestaltcoaching, moderne prosjektledelse, drama og teaterkommunikasjon. David har blant annet jobbet med formidling, kultur, mat og innovasjon. Han har siden han var 16 år vært samfunnsengasjert og jobbet mye frivillig for Amnesty, YSI (*Young Sustainable Impact*) og Turistforeningen. Han elsker bratte læringskurver og har mistet telling på alle temaene han har satt seg inn i. David har haiket gjennom halve Europa, besteget fjell i Himalaya og skatet på longboard gjennom Nederland i søken etter ville opplevelser. Han har et brennende engasjement for klima og miljø og sluttet å fly i 2017 av hensyn til klima, og gikk over til å fly paraglider og feriere i campervan.

Nettside: davidmoller.no ○ ○ ○ ○

**DET ER BRA AT
BÆREKRAFT
KOMMER I
FOKUS,**

**MEN ER
VI GODE NOK
PÅ Å PRIORITERE
DET I PRAKSIS?**

MILJØ- OG KLIMA SOM RØD TRÅD - HVORFOR OG HVORDAN?

Linja kan kategoriseres som en hybrid av bærekraft, multisport og friluftsliv. Når jeg velger aktiviteter, vurderer jeg hvordan det henger sammen med linjas profil. Jeg har sagt nei til mange av elevenes ønsker, fordi forslagene ikke samsvarer med linjas fokus på å ta ansvar for klima og miljø. Mange av elevene begynte året med en forestilling om at veggismat ikke var spiselig, så bestilte vi veggismat til linjeturene, nå synes de ikke at det er så ille likevel. De har vært på dumpsterdiving og opplevd at matredding kan være noe spennende. Vi flyr ikke på turer, men reiser med tog, buss eller ferge - slik at de får erfare alternative måter å reise på og lærer om hvordan de påvirker tilbud og etterspørsel med valgene de tar. Selv om jeg synes motoriserte kjøretøy er gøy, vil jeg at de skal jobbe for mestringen og gjøre aktiviteter med minimalt klima- og miljøavtrykk. Jeg har tatt dem med på surfing, padling, fjellturer og sykling - på turene plukker vi søppel, snakker om sporløs ferdsel og hvordan livsstilen vår påvirker økosystemene rundt oss.

INDIVIDETS OG GRUPPAS UTVIKLING

Året på linja ble ikke slik jeg så for meg, men det har likevel skjedd mye bra læring. Elevene har nå en innstilling om at det ofte ikke er så ille som de skal ha det til når de først kommer i gang med noe. De har lært å ta vare på hverandre, og har i dag en sterk gruppeidentitet og stolthet av å gå på linja. De som sliter med psykisk helse, har lært seg å ta imot støtte fra klassekameratene sine. De som er ressurssterke, har blitt bedre på å vise forståelse for andre, være tålmodige og ansvarlige. Så selv om jeg ikke har fått løftet klassens kompetanse i bærekraftig livsstil og friluftaktiviteter til det nivået jeg forestilte meg, har de hverandre. Og det gjør meg glad, for jeg ser at omsorgen og kjærligheten i klassen er ekte.

HVEM LÆRER MEST?

Å jobbe som folkehøgskolelærer på en nyoppstartet skole, og å utvikle en ny linje, med mange sårbare og utfordrende elever, har gjort at jeg uten tvil lærer mer enn elevene. Så hvilke tanker har jeg gjort meg om året som har gått, som du kan ha nytte av?

DE ANSATTE SOM FORBILDER - ER VI TROVERDIGE?

Jeg mener at vi bør tenke nøye gjennom hvordan det vi som skoleslag gjør nå, vil bli sett tilbake på i fremtiden. Det er bra at bærekraft kommer i fokus, men er vi gode nok på å prioritere det i praksis? Elevene ser på skolens ansatte som forbilder, og vi har stort potensiale til påvirkning. Planlegger vi linjeturene våre uten fly (som står for 70 prosent av utslippene til folkehøgskolene), viser vi elevene at klimakrisen er viktig nok til at vi prioriterer den gjennom handling. Men om vi på fritiden flyr eller ikke oppfordrer elevene til å reise hjem med tog/buss i feriene, kan vi da påstå at vi selv praktiserer det vi sier? Du og jeg bør kontinuerlig reflektere over hva vi signaliserer til elevene våre som deres forbilder.

Tekst og foto: David Møller (29)

Lærer Grønn Action

Mer enn ord

Foto: **Thomas Sirevåg**

“Jeg står stille, det er skyggene som beveger seg.”

Peder Pedersen,
fotolærer Lofoten folkehøgskole

VEIEN OG MÅLET

Verden kan fremstå som en uoversiktlig og kompleks plass. Hva som er den beste måten å navigere på i verden trenger ikke å være tydelig. Derfor foreslås humanistiske verdier som et verktøy for å jobbe mot det å leve et godt liv, bygge en fredeligere indre og ytre verden, og et rausere samfunn. Det innebærer blant annet å akseptere hele mennesket – våre styrker og svakheter, og å innta en bevisst stilling til valgene vi tar, samtidig som at vi er generøse nok til å se på veien mot et godt liv som en prosess. Humanisme kan regnes som både veien og målet, for mens man jobber *mot* et ideal, som for eksempel en mer rettferdig verden, så jobber man kontinuerlig *med* verdiene gjennom tanke og handling.

HUMANISTISKE VERDIER SOM ET IDEAL

Gode verdier kan med fordel ses på som noe som kan læres. Dersom vi tenker på det på den måten, vil det være mulig å se mennesket som et mangfoldig subjekt i en kompleks verden. Dermed blir vi en del av en læringsprosess, hvor det er rom for å reflektere over oss selv, enten alene eller sammen med andre. For eksempel: om noen har utfordringer med å være tålmodige, kan det vise seg som rastløshet eller handlingslammelse. Dermed kan det være fordelaktig å øve seg på det å være tålmodig, og dermed oppnå karaktertrekket tålmodighet. I motsatt tilfelle – dersom vi anser gode verdier som en refleksjon av noe medfødt, så skapes raskt et skarpt skille mellom hvem som er gode mennesker og ikke. Risikoen ved dette kan være at en går glipp av mange utviklingsprosesser mot å enten hjelpe seg selv eller andre til å leve et godt liv. Man risikerer også å avfeie eller ekskludere menne-

sker som er i en annen del av prosessen enn seg selv. Om vi tenker at samarbeid er en god ting, så er det mer hensiktsmessig å tenke at alle kan øve seg på *noe*, og at det ikke er noen fasit på hva det er.

Humanistiske verdier kan dermed anvendes som et ideal – som noe vi jobber mot. Dersom vi har et sett med verdier som vi kategoriserer som *gode verdier*, kan de være veiledende for å oppnå målet om å leve et godt liv.

Humanistiske verdier kan regnes for verdier som ivaretar alle menneskers trygghet, frihet, og verdighet. Dermed blir også humanistiske handlinger det som bidrar til å styrke disse verdiene. I forlengelsen av dette så vil mer spesifikke verdier vise seg, som det å forsøke å skape mer rettferdighet, mindre diskriminering, og like muligheter for alle mennesker. Uavhengig av faktorer som kjønn, etnisitet eller legning. Richard Norman, en nåtidig filosof som har skrevet boken *On Humanism* (2004), argumenter for at humanisme ber individer om å spørre seg selv hva en kan gjøre, eller ikke gjøre – som ivaretar disse verdiene. Dermed blir det aktivt spørsmål om *hvordan bør jeg handle?* En måte å forstå virkeligheten på er at det er noe som skjer i verden, og ikke kun i sitt eget hode. Dermed kan det være lurt å dele sine tanker med andre mennesker, for å lære om hva andre tenker, men også for å utfordre sine egne synspunkter.

Svaret på hvordan man bør handle vil være ulikt fra person til person, men det finnes noen fokusområder for å kunne anvende humanisme som verktøy:

HUMANISTENE

Humanistene ble etablert i 1997 og har i overkant av 4.000 medlemmer. Visjonen er å skape et rausere samfunn.

Organisasjonen endret navn fra Humanistforbundet til Humanistene i januar i år.

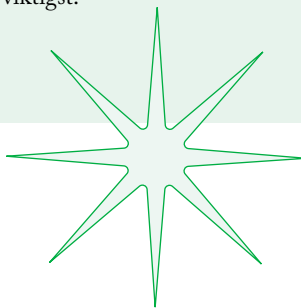
Humanistene har rundt 100 seremoniledere over hele landet til å lede velkomstsereemonier, ungdomsseremonier, vielser og gravferd.

Mer på www.humanistene.no

Dialog – det bør tas sikte på at man ønsker å forstå noe mest mulig, og det å samtale med andre mennesker kan oppleves som meningsfullt.

1. **Kritisk refleksjon** – man trenger ikke å akseptere alt slik det fremstår, og ved å sette spørsmål ved det man stusser på, så kan man komme frem til nye og mer hensiktsmessige perspektiv.
2. **Raushet** – å øve seg på å være generøse med sine gode egenskaper kan bidra til å skape et rausere samfunn, for eksempel ved å være hjelpsom eller ved å ta ansvar for medmenneskers velbefinnende. Å være raus mot alle mennesker, også seg selv, kan være et mektig veiledende prinsipp å ha i verktøykassa si.
3. **Mot** – å øve seg på å være modig kan bidra til at man er mer forberedt på å si fra når ens egne eller andres grenser krysses.

Punktene over er noe av det man kan øve seg på for å ivareta noen av poengene med humanismen – tryggheten, friheten, og verdigheten til alle mennesker. Det vil likevel være hensiktsmessig å se hvert menneske og hver situasjon i lys av sin unike situasjon, slik at man selv kan utforske hva som er viktigst.

HUMANISMEN I ET ARISTOTELISK LYS

For rundt 2500 år siden utformet den greske filosofen Aristoteles (384–322 f.v.t) sin morallære. Den presenterer ikke et definert sett med regler for hvordan å handle rett, men tilbyr en praktisk metode for hvordan å leve et godt liv. For å kunne leve et godt liv så bør man anvende det de gamle grekerne kalte *fronesis*, som oversettes til praktisk visdom. Aristoteles var opptatt av både det teoretiske og det praktiske, noe som innebærer at det ikke er nok å si at man har visse verdier og prinsipper. Man må også vise dem i handling. Og for Aristoteles så vil en person som handler godt være noen som innehar visse karaktertrekk, eller dyder som det også kalles. Disse karaktertrekkene kan og bør øves på, og når man har oppnådd et visst karaktertrekk, så kan man vise dem ved å være et godt forbilde for andre. Denne måten å tenke om menneskelige karaktertrekk gir alltid rom for å utvikles videre, enten ved at man selv reflekterer over hva en trenger å øve seg på, eller hjelper andre til å øve seg.

TAR VI HUMANISTISKE VERDIER FOR GITT?

Det norske samfunnet har etter andre verdenskrig vært preget av demokrati, stabilitet, trygghet og forholdsvis like muligheter når det gjelder tilgang til utdanning og helsehjelp. Det er positivt at Norge har hatt disse elementene så godt ivaretatt, og de er også forenlige med humanistiske verdier, men det gir muligens et bilde om at vi ikke lenger trenger å jobbe for et godt samfunn. Dette stemmer ikke, for samfunnet vil alltid møte nye utfordringer og motstridende interesser. I en kompleks verden hvor det skjer ting som står i konflikt med det humanistiske prinsippet om et godt liv for alle mennesker, så vil trusler som diskriminering, fordommer og polariserende tendenser være nyttige å vite om. Også i en selv. Det kan være fornuftig å reflektere over ens egne fordommer, og ta med fokusområdene nevnt lenger opp i handling. Som eksempel: dersom man opplever å tenke at funksjonshemmede er stakkarslige, så kan det være nyttig å komme i dialog med noen som er nettopp funksjonshemmet. Dette vil kreve mot, samtidig som man får muligheten til å kritisk reflektere over sine egne antagelser. Deretter vil man sannsynligvis raskt oppdage at funksjonshemmede er akkurat like mangefasetterte som de som ikke er det, og kanskje man blir inspirert til å jobbe for større rettferdighet for alle, nå med litt færre fordommer enn det man først hadde. Humanistiske verdier er noe som kontinuerlig bør jobbes med, og som ikke har noen «best-før» dato. Derfor er det noe som heller ikke bør tas for gitt, for verden vil alltid trenge individer og fellesskap som ønsker å bidra til et bedre samfunn for alle, både under og etter at man lærer ny informasjon om seg selv og verden.

Kildehenvisninger:

Richard Norton (2004) *On Humanism* Routledge, London & New York 2. utgave

Jonathan Wolff (2021) *An Introduction to Moral Philosophy* W.W. Norton and Company, New York 2. utgave

Aristoteles (2013) *Den Nikomakiske etikk* Vidarforlaget, Oslo

MENNESKETS IBOENDE SÅRBARHET

Richard Norman (2004) beskriver at humanisme anerkjenner mennesket som et sårbart vesen. Han poengterer at denne sårbarheten er avhengig av bestemte situasjoner eller kontekster. Dette betyr i praksis at mennesker blir påvirket av sine omgivelser. Det er muligens ikke en kontroversiell tanke, men om vi ser det i lys av den nyliberalistiske samfunnsstrukturen – hvor individets ansvar for sitt eget velbefinnende blir vektlagt, så gir det muligens mer mening. Kanskje betyr det at vi bør bevege oss mot en enda mer mellommenneskelig forståelse av hvordan vi har det. Samtidig kan det innebære å tilrettelegge for gode kulturer og systemer som er forenlige med den iboende sårbarheten mennesker har. Det innebærer at mennesker anerkjenner og tilrettelegger for at de systemene som finnes – faktisk påvirker. Dermed bes det om en økt bevisstgjøring av hvordan rammebetingelsene for det å være et menneske er. Kanskje bør anerkjennelsen av menneskets sårbarhet gjenspeiles i forståelsen av hvor stor grad vi påvirker hverandre. Fordi mennesket anerkjennes som enkeltindivid kan det muligens bidra til at vi glemmer hvor sårbare vi er for våre omgivelser. Et sentralt poeng her er at det er hele mennesket, med alt det inneholder som teller. Ikke kun de elementene som kategoriseres som positive. Dermed ber de humanistiske prinsippene om å ta høyde for også det som i utgangspunktet ikke oppleves som positivt, men forteller at man kan øve seg på de karaktertrekkene som en ønsker å utvikle, uten å undertrykke det som er vanskelig.

Å leve kan være smertefullt. Det kan innebære å sette spørsmål ved meningen med sitt eget liv, og stille seg spørrende til

hvorfor det tidvis er så mye lidelse knyttet til det å leve. Humanisme åpner opp for at mennesket selv kan utforske hva som gir mening. Det er ikke et krav at man følger dogmer og skrifter som ikke kan endres. Det er mulig å stille seg kritiske til hvorfor ting er som de er, og dette kan gjøres på seg selv så vel som på andre. Ved å anerkjenne at alle mennesker får rom til å selv definere hva som er viktig, vil det samtidig åpne opp for at alle ikke trenger å være like. Selv om alle mennesker har fellesnevner, og alle rettigheter bør gjelde for alle mennesker, så støtter den subjektive opplevelsen av livet en aksept mot det mangfoldige. For mennesker er mangefasetterte og unike i seg selv, og i lys av dette kan det være viktig å oppmuntre til en anerkjennelse av mangfold. Et samfunn som aksepterer og roser mangfold er helt essensielt dersom alle skal ha de beste forutsetningene for å trives. *Ett rammeverk passer ikke for alle.* Dette er noe vi kan ta med oss inn i vår egen arbeidshverdag, våre relasjoner, eller om vi skal diskutere hvordan å skape et bedre samfunn.

AVSLUTTENDE TANKER

Dersom målet vårt er å skape et fredeligere samfunn, som er bygd opp av fredelige individer, som også tar ansvar for sine

medmennesker – så kan vi med fordel anvende humanistiske prinsipper og verdier for å komme dit. I første omgang så kan det hjelpe oss til å belyse hva som er viktigst. Vi kan diskutere, enten med oss selv eller andre, hvilke verdier som trenger å bearbeides og øves på. For eksempel så kan det være nyttig å reflektere på hvilke utfordringer som er gjeldende i en viss situasjon. Humanisme kan på dette viset være et nyttig verktøy i en kompleks verden, fordi den har i dets kjerne et ønske om å ivareta alle menneskers interesser. Samtidig som at det gir rom for å akseptere tingenes tilstand og øve seg på det som er meningsfullt for seg selv.

Foto: Laura Ann Morrison

Av: Alexandra Esdaile, Seniorrådgiver og filosof i Humanistene

Kunstverkene er av kunstner Björg Thorhallsdóttir

STORD FOLKEHØGSKULE HAR FÅTT SIN FØRSTE REKTOR

Torunn Laurhammer (50), frå Bømlo vert rektor ved Stord folkehøgskule. Laurhammer kjem til jobben frå stillinga som avdelingsleiar ved Bremnes Ungdomsskule. Ho har i mange år engasjert seg organisatorisk og politisk, og vore ei toneangivande stemme på Bømlo.

– Eg gler meg veldig til å ta fatt på jobben som rektor på folkehøgskulen! Det er ein sjelden mulighet å få lov til å vera med å byggja opp ein heilt ny skule, og i lag med andre ildsjeler få skapa ein folkehøgskule der elevane får minner for livet.

– Kva betyr folkehøgskule i dag?

– Dei ungdommane som vel eit år på folkehøgskule får venskap for livet, dei får mange nye opplevingar og dei får utvikla seg innanfor område dei brenn for eller er nysgjerrige på. Her er det ikkje karakterar eller eit bestemt pensum som dei skal gjennom, men fokus på praktisk læring, meistring og personleg utvikling. Folkehøgskuleåret på terskelen til vaksenlivet er viktig for mange unge som treng litt tid på å finna ut kva dei vil. Her får dei prøva ut ulike interesser i mange ulike valfag, og

fordjupa seg i eit linjefag i ein sosial felleskap der dei lærer av kvarandre og møter dyktige fagpersonar og trygge vaksne.

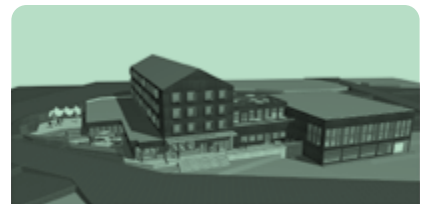
– Kva er den viktigaste jobben for ein heilt nytilsett rektor?

– Eg fekk eit hei og 350 søknader på bordet mitt, så første prioritet er å tilsetje resten av staben. Det er utruleg kjekt at det er så stor interesse for stillingane på folkehøgskulen og det er mange ulike stillingar som skal fyllast. Så no startar den store jobben med å laga det gode laget som skal ha ansvar for elevane som får skuleplass på Stord.

– Og elevane?

– Skulen er halvfull så langt, og det er enda 6 månader til skulestart, så her ligg me svært godt an. Det er kontinuerleg opptak av elevar. Me har enda ein del ledige plassar, men no må ein berre hiva seg rundt å søke før det blir fullt. Dei elevane som kjem til oss i år får ein unik sjanse til å vera med å utvikla skulen det første året.

Geir Angeltveit

LITT BAKGRUNN:

Stord folkehøgskule er den nyaste folkehøgskulen i landet, og startar opp i august 2021. Skulen er ein frilynt skule, eigd av industrien, Fellesforbundet, Stord kommune og næringslivet. Skulen tilbyr spennande fag innan idrett og friluftsliv (for alle nivå), film og TV, e-sport og gaming, politi og vektar, entreprenørskap og motocross.

I sommar flytter skulen inn i ombygde Grand Hotell på Leirvik. Folkehøgskulen har ein kapasitet på opp til 125 elevar og vil ha omlag 20 tilsette.

BYGGESKIKKPRIS TIL TONEHEIM

I år var det 70 bidrag til konkurransen om byggeskikkprisen som deles ut av Hamar kommune annethvert år. De har jobbet hardt med å realisere nye internater på Toneheim, men nå er alt klart og de er kjempefornøyde med resultatet.

Juryen for byggeskikkprisen besluttet at årets tema skulle være «godt bomiljø». Bomiljø handler om livet både inne i og mellom husene. Det kan være et boligområde, en bolig, et rekkehus, et kvartal, et blokkområde og nye eller godt renoverte/vedlikeholdte/bevarte boliger. Stikkord som ble annonsert var: et godt nabolag, flere generasjoner sammen, gode uterom, grønne kvaliteter og miljømessig gode løsninger.

FRA JURVENS BEGRUNNELSE:

«Prisen tildeles Internathusene «Tonegrend» på Toneheim folkehøyskole på Ridabu. Dette skjer etter en helhetlig vurdering, hvor kriteriene for tildeling av Hamar kommunes byggeskikkpris er lagt til grunn.

Bygningene er oppført i en sirkel rundt en gravhaug med et tuntre i midten, og med inngang til boligene fra tunet. Høy-

deforskjellene er ivaretatt ved at bygningsene trapper seg i terrenget på en naturlig og god måte.

Alle boligene har fellesareal med kjøkken og stue med store vinduer som vender mot tunet. På denne måten kan man følge årstidene innenfra, man ser livet inne i husene utefra, og man får følelsen av et fellesskap.

Det er innebygde benker i vinduene både ute og inne, samt at det er plassert betongbenker som opptar høydeforskjellene ute. Dette binder tunet og boligene sammen og inviterer til sosialt samspill mellom beboerne.

Det er tatt høyde for tilgjengelighet for rullestolbrukere og personer med spesielle behov i romutformingen, med asfalterte veier og armerte steinstier. Det er også gode innebygde løsninger for møblering og oppbevaring.

Prosjektet har et moderne formspråk i

betong og massivtre, og utvendig kledning i Kebony. Oppstikkende takelementer med overlys spiller formmessig sammen med kirkespiret til Vang kirke.

Alle husene er bygget som passivhus og har vannbåren varme.

Prosjektet framstår som et forbilledlig eksempel på boliger med god tilpasning til omgivelsene, og har samtidig en moderne og spennende arkitektur, som innbyr til fellesskap rundt tunet. Dette er elementer som med fordel kan overføres til andre boligprosjekter. Lavt energiforbruk og økonomiske løsninger er også et kriterium som juryen har vektlagt.»

De er stolte på Toneheim over byggeskikkpris, internatene og at elevene trives.

ØK

SKOGN:

KORTREIST PÅ KJØKKENET

Kjøkkenet er et satsningsområde ved Skogn folkehøgskole. Vi møtte en engasjert kokk, Randi Sandnes Bjørås (56), for en formiddagsprat. Rene råvarer og kortreist mat er et mantra på folkehøgskolen i Levanger.

Av Øyvind Krabberød

Randi kom til folkehøgskolen i 2007 som vikar, og synes hun har funnet drømmejobben i den fine trønderbygda. De er to kokker og to kjøkkenassistenter som leverer god mat fra et offensivt kjøkken. Selv er hun utdannet næringsmiddelteknolog og svært opptatt av hva som er i maten. For fire år siden tok hun også fagbrev som kokk.

Når en går inn på hjemmesidene til skolen skjønner en at mat og kjøkken er høyt prioritert – og slik presenterer skolen seg: Kjøkkenpersonalet disker opp lekre måltider med god mat:

- **Frokost**, en god og næringsrik start på dagen. Havregrøt, knekkebrød, yoghurt, frokostblandinger, frukt og råkost.
- **Lunsj**, vår spesialitet. En rikholdig lunsjbuffet med hjemmelagde brød og rundstykker, godt utvalg av pålegg og ganske ofte spennende og velsmakende varmmetter. Frukt og råkost.
- **Middag**, en hovedrett. Alt fra tradisjonsrike middager som kjøttkaker til spennende pizzaer, tacobuffet, fiskebuffet eller salatbar. Innherredsodd og kløbb og dopp får du også smake på.
- **Kveldsmat**, brødmåltid, frukt og råkost.

Kaffe, te, frukt og råkost er tilgjengelig i matsalen hele dagen.

Det er koronatid som også på Skogn preger skolen, men Bjørås forteller at de ikke har hatt smitte ved skolen, og underveis har det vært et godt samarbeid med kommunehelsetjenesten. Etter innslusningsperioder er de organisert som en kohort hele elevflokket, det vil si at alle møtes i matsalen på tvers av boenheter og klasser. Personalet har ekstra forholdsregler.

- Kjøkkenet er et satsningsområde her ved skolen. Vi satser på kortreist mat med leveranser fra lokale gårder så langt det er mulig – her matcher kortreist økologisk produsert. Grønnsaker hentes på gårdene lokalt. Her får de også avsetning for produkter som bøndene ikke får levert til andre – for eksempel krokete agurker, som er minst like gode. Det er også viktig for lokal verdiskapning.

- Vi er opptatt av at maten skal se innbydende og bra ut, men uten jåleri, smiler kokken.

Veldig mye lages fra bunnen, og linjene deres med jakt og fiske bidrar også med topp råvarer. Det kan være torsk, sei, lange, brosme og kveite – og kjøtt som rådyr og gås. Bjørås forteller om et veldig godt samarbeid med lærerne. Med eget røkeri kan de også levere mange spennende varianter til kostholdet ved skolen.

- Når det gjelder menyen prøver vi å følge helsedirektoratets mål om minst to fiskemåltid i uken. Her prøver vi å overraske med spennende fiskeretter. Vi prøver å gi elevene gode råd om å spise variert og gjerne mindre kjøtt. Men mange elever har et anstrengt forhold til en del mat – vi prøver å normalisere så mye som mulig, mat er mat, understreker skognkokken.

Det er flott å besøke kjøkken og matsal ved Skogn folkehøgskole. Med åpen kjøkkenløsning kan en følge med på aktiviteten ved «grytene», og det blir lett å veksle noen ord over benken.

Randi er glad for kontakten med elevene og forteller stolt at alle elever er med på å lage mat og bidra på kjøkkenet. De har fire elever med seg hele dagen i to skift – dette går på rundgang mellom dem. De er med på å sette opp meny og komme med ideer. Internasjonale retter kommer inn gjennom utenlandske elever.

- Hva gjør du på fritida?

- Jeg må ut og røre meg i naturen – sykkel på barmark og på ski om vinteren. Ellers bor jeg på gård i Levanger med melkeproduksjon og slaktegriser.

- Har du en favorittoppskrift å gi med oss videre?

- Det må bli en viltgryte som smaker fantastisk og som også kan serveres med storfekjøtt, avslutter Randi Sandnes Bjørås.

Vi takker for oss og ønsker lykke til videre.

SKOFO SIN KNALLGODE VILTGRYTE

Til ti personer

1500 g grytekjøtt av f.eks. elg, rådyr, reinsdyr (eller kjøtt fra storfe)

1,5 l vann

300 g sopp

3-4 løk

1-2 purreløk

250 g sellerirot

6 ss tyttebærsyltetøy

10 enebær, knust

100 g hvetemel

Smør til steking

3 dl fløte

3 dl rømme

Salt, pepper

Skjær kjøttet i terninger, brunes og kokes sammen med løk, krydder og tyttebær. Når kjøttet er mørt, ta det opp og jevn krafta, kokes i 30 min. Fløte og rømme tilsettes. Tilsett blanchert sellerirot. Smak til med salt, pepper, juster syre/sukker. Kjøttet tilbake i gryta rett før servering.

Serveres med kokte poteter, evt mos. Server med grønnsaker du liker, selv syns jeg ovnsbakte rotgrønnsaker m/timian smaker fortreffelig.

VEL BEKOMME

NOTERT

MEDIEKRITIKK

Anki Gerhardsen skriv mediekritikk, og det ligg i naturen til kritikken at ein ser etter kva media overser. Merksemda hennar går av seg sjølv mot det som ligg i skuggen når pressa handsamar ei sak. Ho ser kritikken sin som ein naudsynt del av eit ope samfunn. Det er ei oppgåve for pressa og ikkje minst pressekritikken å sikre at ikkje tilvande perspektiv vert for dominerande.

- Når pendelen fyrst har fått moment, skal vi vurdere om vi skal halde fram med å dytte på han, eller om vi lyt leite etter andre område som treng merksemd. Eg er i det heile glad i undringa, tvilen, uvisna og det doble. Det er dette som grunnleggjande interesserer meg som menneske og samfunnsdebattant. Og det er det eg alltid søker i kunsten. Eg reagerer sterkt på felles marsjtakt, flokktanking og påtrengjande sikre forklaringsmodellar. Eg likar omgrepet «det subalterne». Det som fell i skuggen når noko anna får lys på seg. Eg er interessert i det som ligg i skuggen. Og så er eg interessert i korleis nokre former for makt vert utsette for kritikk, medan anna makt vert oversett eller verna.

RELIGIONSFRIHET?

Det er trist at menneskerettighetene generelt og religionsfriheten spesielt er så lette å skusle bort når det handler om livssynsstandpunkter det er gode grunner til å mislike. Men religions- og ytringsfriheten som rettigheter handler om at vi begrenser makten og flertallets mulighet til å hindre og forby de av andres meninger, tro og ytringer vi blir sterkt provosert av. Det er da vi skal bruke argumenter.

Det er ikke så mange år siden det var motsatt – da var det de som forsvarte homofiles rettigheter, retten til abort og liberale verdier i religiøse sammenhenger, som ble forsøkt stoppet. Det er forstemmende å se mangelen på vilje til et prinsipielt forsvar for andres rettigheter, når vi misliker det rettighetene blir brukt til.

Lars Gule, førsteamanuensis, Oslomet

og tidligere leder i Human-Etisk Forbund – i Klassekampen

SIRKULÆR ØKONOMI

GJENBRUK AV RESSURSER

I en **lineær økonomi**, også ofte omtalt som «bruk-og-kast økonomi», er man avhengig av store mengder billige, lett tilgjengelige materialer og energi. Det kan til og med være en planlagt foreldelse når en designer et produkt for at det skal ha en begrenset levetid, som videre oppmuntre forbrukerne til å kjøpe nye produkter. Hvor lite miljøvennlig er ikke det!

GJENBRUK AV RESSURSER

Kjerneideen i **sirkulær økonomi** er at jordas ressurser skal brukes på best mulig måte for å sikre bærekraft og verdiskaping slik at ressursene brukes mange ganger. Det innebærer at produkter som produseres skal vare så lenge som mulig, ha god kvalitet og ikke må erstattes etter kort tid, kan la seg reparere, og i større grad enn nå, brukes om igjen. For produkter som ikke kan gjenbrukes er det viktig at så mye som mulig av materialene som kan gjenvinnes og brukes som råvarer til produksjon av nye varer. Dette gjør at avfallsmengden vil gå ned, og livssyklusen til produkter utvides. Sirkulær økonomi gjelder ikke bare produkter og materielle ting, men også energi. Her er det fornybare energikilder og gjenbruk av energi som gjelder.

I Miljødirektoratets rapport *Klimakur 2030 Tiltak og virkemidler mot 2030*, inngår tiltak knyttet til økt utsortering av brukte tekstiler og plastavfall til materialgjenvinning. Eksempler på tiltak knyttet til energi, er økt uttak av metan fra avfallsdeponier og økt bruk av biodrivstoff. Å øke andelen biodrivstoff vil redusere klimagassutslippene fra eksisterende kjøretøy og nye kjøretøy som ikke bruker nullutslippsteknologi for å redusere klimagassutslippene.

Mostphotos

- KJERNEIDEEN I SIRKULÆR ØKONOMI ER DERIMOT AT JORDAS RESSURSER SKAL BRUKES PÅ BEST MULIG MÅTE

TAKTSKIFTE

Europaparlamentet har ønsket å endre samfunnet fra en lineær til en sirkulær økonomi, og har hatt dette høyt oppe på agendaen. I mars 2020 presenterte EU-kommisjonen handlingssplanen for sirkulær økonomi, *European Green Deal*, som legger opp til en ambisiøs omstilling og en skisse til hvordan EU kan bli verdens første klimanøytrale kontinent innen 2050. Endringer i transportsektoren er det viktigste området for å kunne nå denne ambisjonen.

Ifølge EU er 80 prosent av den totale miljøbelastningen til et produkt bestemt i designfasen, og det er viktig at vi som forbrukere har kjennskap til hva som er gode produktvalg. En omstilling inkluderer blant annet valg av produktdesign, produksjonsmetoder og forbruksmønstre. Å endre forbruksmønstre forutsetter at forbrukerne har kunnskap til å kunne ta miljøriktige valg, for eksempel hvor mye reduksjon i klimagassutslipp og hensyn til miljøet gir ett valg eller ett produkt fremover ett annet. For tiden oppdateres lovgivningen om avfallshåndtering for å fremme et skifte til en mer bærekraftig modell som er mer i tråd med en sirkulær økonomi.

Den nye europeiske handlingsplanen for sirkulær økonomi inkluderer også større myndighet for forbrukerne. Det innebærer at forbrukere skal ha rett til reparasjon av produkter. Det er spesielt fokus på ressurskrevende sektorer som elektronikk og IKT, plast, tekstiler og konstruksjon. I februar 2021 vedtok parlamentet en resolusjon om den nye handlingsplanen for sirkulær økonomi med krav om ytterligere tiltak som inkludert strengere resirkuleringsregler og bindende mål for materialbruk og forbruk innen 2030. Mye av strategien bygger på eksisterende politikk og regelverk, men ambisjonene blir strammere.

Norge og Norden har også høye ambisjoner innen sirkulær økonomi, en visjon for 2030 om å bli verdens mest bærekraftige region. Det gjøres mange endringer av norsk regelverk i tråd med endringer i EU-regelverket som for eksempel direktiv om plastprodukter og revidert avfallsregelverk.

FOSFOR – ET EKSEMPEL PÅ EN KNAPP RESSURS

Også innen grønne næringer er det behov for sirkulær økonomisk dreining. Gjenbruk og gjenvinning av næringsstoffer, og spesielt fosfor som slik industrien er innrettet i dag, i hovedsak er en endelig ressurs, er et sentralt tema.

I takt med at verdens befolkning vokser, øker ikke bare energiforbruket og klimagass-utslippene, men også etterspørselen etter viktige råvarer, som for eksempel fosfor, en ikke-fornybar ressurs, som Norge og EU er avhengige av andre land for å få tak på.

Det er mange avfallsfraksjoner som er potensielle sekundære fosforkilder. Data fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) fra 2014 viser at total mengde fosfor tilgjengelig for gjenvinning i Norge er 28 100 tonn fosfor pr år, og hvor husdyrgjødsel (11 600 tonn) og gjødsel fra fiskeoppdrett (9 000 tonn) er de to største kildene. Tallene fra SSB viser også at årlig tilført fosfor til jordbruket er omtrent 22 700 tonn, hvorav mineralgjødsel utgjør rundt 37 prosent (8 400 tonn) og husdyrgjødsel og annen organisk gjødsel omtrent 51 og 11 prosent. Et grovt estimat viser at gjenvinning av fosfat fra norske gjødsel- og avfallskilder ikke bare kan erstatte norsk fosfatstein- eller fosfor-mineralgjødsel import, men også kan eksporteres og være del av Europas fosfor-marked av sekundære råvarer.

I tillegg til husdyrgjødsel og slam fra fiskeoppdrett, er også avløpsslam, kjøttbeinmel, avfall fra sjø- og landbasert mat og slakteindustrien viktige resurser å vurdere. Gjenvinning og gjenbruk av fosfat fra sekundære fosfatkilder er viktig for det grønne

skiftet. Ved å slutte med sløsing med fosfor-ressurser vil en spare miljøet, redusere forbruket av en ikke-fornybar ressurs, redusere eget import-behov og bidra til et felles Europeisk marked for gjenbruk av fosfat. Når tilgangen på de per nå kjente fosfor-mineralkildene med god kvalitet reduseres, går man over til å utvinne mer fosfat fra mineralkilder med dårligere kvalitet, og man er bekymret for at fosfor i mineralgjødsel får økt innhold av uønskede elementer. Fosfat-gruveselskaper har også begynner å produsere gjødsel, fosforsyre og andre produkter fra fosfor-mineraler, som i økende grad forventes å bli eksportvarene istedenfor fosfat-stein. Som en respons på den rådende situasjonen kan det i framtiden oppstå mer monopolistiske tendenser som kan redusere andelen tilgjengelig fosfat for eksport. Fosfor må bli del av den sirkulære økonomien og det grønne skiftet, men for at det skal skje er det behov for at det etableres insentiver for et marked av resirkulert fosfor fra sekundære råvarer. Et skifte fra lineær til sirkulær økonomi er avgjørende

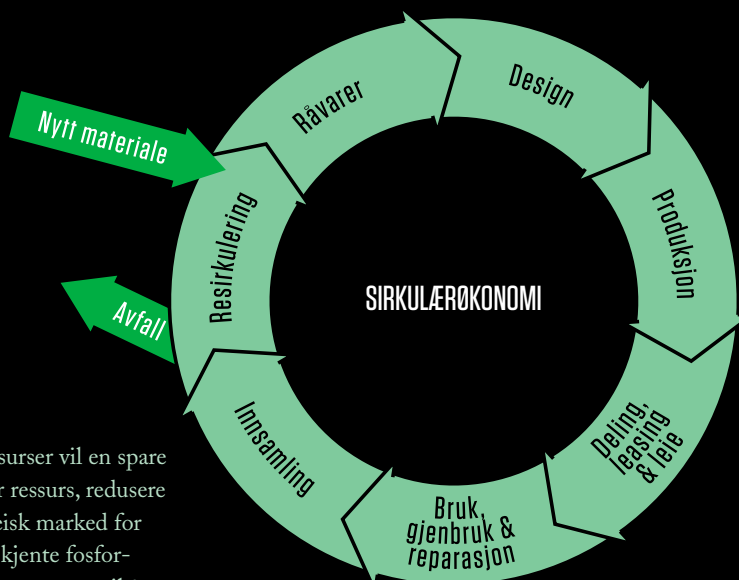
for verdiskapning, økonomisk vekst og for avfalls- og ressursforvaltningen fremover. Det vil skape nye typer arbeidsplasser, sikre oss råstoff- og materialtilgang - som for eksempel fosfor, samt bidra til å redusere klimautslippene og belastningen på miljøet. Sirkulær økonomi og bærekraftige valg er utvilsomt riktig og høres helt opplagt ut, men er det like enkelt når vi skal ta valg som «koster» for oss? Og hvilke insentiver kommer for å stimulere til de riktige valgene?

Trine Eggen,

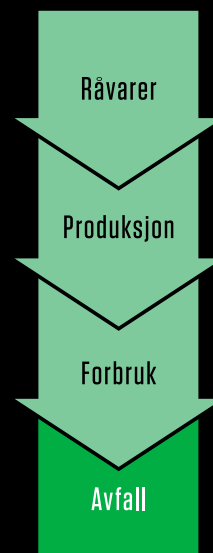
avdelingsleder og forskningssjef, Bioressurser og Kretsløpsteknologi,

NIBIO, Norsk institutt for bioøkonomi

**- NORGE OG NORDEN
HAR OGSÅ HØYE
AMBISJONER
INNEN SIRKULÆR-
ØKONOMI, EN
VISJON FOR 2030
OM Å BLI VERDENS
MEST BÆRE-
KRAFTIGE REGION**

LINEÆRØKONOMI

NYTT FRA LANDSKAPET

NY REKTOR VED SELJORD FOLKEHØGSKULE

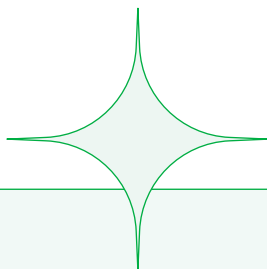
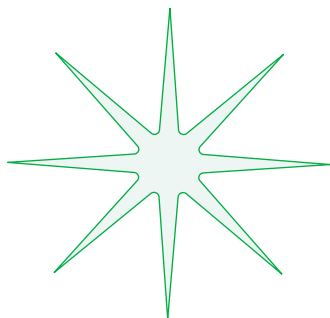
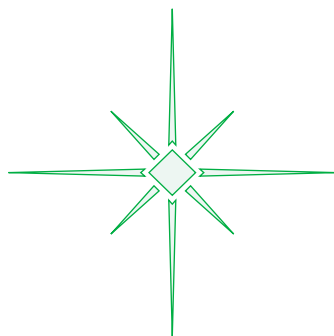
Etter ett og et halvt år i rektorstillingen går nå veien videre for Mona Verpe som sluttet ved Seljord folkehøgskule 1. mars. Hun går tilbake til Forsvaret og starter opp som leder av en sikkerhetsavdeling på Lillehammer.

Inspektør Kolbjørn Birkrem er tilsatt som konstituert rektor fram til 1. august når ny rektor, Kristine Rønning, tar over styringen.

Rønning er født i 1969 og har utdannelse innen musikk, blant annet et masterstudium i tradisjonskunst/musikk og hun er også faglærer i musikk fra Rogaland musikkonservatorium. I tillegg har hun med seg et rektorprogram fra Høgskolen i Oslo og Akershus og har studert ledelse av prosesser ved Høgskolen i innlandet. Kristine Rønning har sin arbeidsbakgrunn fra skoleverket og går nå fra stillingen som rektor ved Rana kulturskole. Hun er fra Rana i Nordland, men har tilknytting til Rauland i Telemark hvor hun nå bor med mann og to barn.

Det var 13 søkere til rektorstillingen ved Seljord folkehøgskule.

ØK

PA HJERTET

ALT VI IKKE KAN

Allsang på mandags morran er en herlig stund, spesielt siden vi er så heldige her på skolen å ha to musikere til å både plukke gode sanger og ikke minst kompe med piano og trommer. Det er god stemning for å si det mildt. Men det er med blanda følelser jeg står der og synger. Eller, det vil si, det veksles mellom å synge og å mime. Og jeg er antageligvis ikke aleine.

I dag hadde det helt sikkert vært gjort annerledes, eller jeg liker i alle fall å tro det. Men den gang på tidlig åttital fikk jeg mikrofonen i barnegospelen bare én eneste gang. Ett enkelt vers av «Hvem har skapt alle blomstene» ble mitt øyeblikk av berømmelse. Mikrofonen kom aldri min vei igjen.

På pikerommet var sangboka mye i bruk, og en salig blanding av sang og blokkfløytetoner var ofte å høre. Kanskje gikk jeg litt vel inn i det til tider, men så fikk jeg også høre det; de var visst ikke så imponerte over mine musikalske talenter.

Da eldstedatteren ble født, sang og leste vi mye. I god tro fortsatte jeg den fine tradisjonen med bok og sang på senga også da yngstedatteren kom til verden. Men det varte ikke lenge, for: «Itte synne mamma, itte synne», var ikke til å misforstå. Særlig siden hun også holdt seg for øra.

Her forleden leste jeg om alle myter som tar plass i oss. Myter som kanskje har oppstått som et svar på dårlig selvtillit, eller som er plantet i oss av andre mennesker i oppveksten. Og som etter hvert blir til en sannhet der vi går gjennom livet.

Sett utafra er det jo litt pussig å la noen spøkefulle kommentarer, en tilfeldig mikrofonopplevelse og en trassig treåring få prege voksenlivet som sanger. Kanskje har du også noen sannheter du trenger rydde litt i? Hva har du latt andre fortelle deg at du ikke kan? Forteller du deg selv at du ikke kan?

Den gamle sanggleden skal børstes støv av, på mandag skal det synges. Og i august kommer en splitter ny sangbok, det gledes!

Kristin Smith,

administrasjonsleder Ringerike folkehøgskole

Kristin Smith er vår nye spaltist, med en petit i hver utgave av magasinet. Tanker om stort og smått. Kristin sitter i styret i Folkehøgskoleforbundet.

SPARER MASSE PENGER MED VARME FRA BOREHULL

Folkehøgskolen Sørlandet har byttet ut sine gamle oljefyrer, og i ett år har energien til oppvarmingen blitt hentet fra 17 dype borehull på totalt 3.400 meter. 13 energibrønner bak et av internatbyggene dekker varmebehovet for de fem nærmeste byggene. I tillegg er det fire energibrønner foran kontorbygget. Disse brønnene forsyner hovedbygget med varme. Det er store arealer som skal oppvarmes ved folkehøgskolen. Hovedbygget alene er på 2.000 kvadratmeter, mens skolen totalt har en bygningsmasse på nærmere 7.000 kvadratmeter.

– Vi har hatt vårt første fulle driftsår med anlegget, og er strålende fornøyd. Det har levert mer enn de mest optimistiske turte håpe på. Det er imidlertid litt vanskelig å sammenlikne helt. Strømprisen har variert helt fra 10 øre til to kroner pr. KWh, og temperaturen og fyringsbehovet har vært veldig forskjellig de to siste årene. Under fjoråret var det kunstig høye temperaturer, i tillegg hadde vi en periode hvor skolen var helt koronastengt. Men resultatene er likevel utelukkende positive. Vi foretar målinger ukentlig i forhold til virkningsgraden, og det vi kan se er at vi bruker 100.000 KWh og får igjen hele 500.000 KWh. Vi hadde håpet på en virkningsgrad på 4, så det er en veldig fin bonus for oss, sier Fidjeland, som håper investeringen betaler seg i løpet av 10-12 år. – Både miljømessig og økonomisk tegner det til å være en utrolig bra investering. Det er og fantastisk å tenke på at vi benytter oss av en ressurs som bare ligger der. Fjellet og vannet vil alltid være der, legger han til.

Klippet fra Birkenes Avis

BOKHANDLEREN PÅ TOFTE - EIN STAD Å REISE TIL

Dei siste åra har bokbransjen i Noreg slite. Det fysiske bokalet har gått kraftig ned. Men hjå Ronnie MAG Larsen har det den siste tida gått godt.

– Bokhandelen har vorte ein stad å reise til. Det skjer mykje, og eg trur folk som kjem innom, set pris på at det går an å prate med meg og om det som skjer. Langt frå allfarveg er det ikkje sjølsagt at verken kundane eller alle dei som har spelt her, ville kome.

– Tofte er ikkje ein plass ein reiser til med mindre ein skal noko der. Det har vorte ein institusjon for kultur, og så sel eg bøker i tillegg. Larsen innrømmer fort at dette er mykje meir enn ein jobb og ein hobby. – Det har vorte ei plattform der eg kan gje folk nokre verdiar som eg aldri elles kunne gjort. At du kan gå til ein plass og oppleve noko som du ikkje har fått gjort før. Kultur er noko som treff, noko usynleg, noko du ikkje kan gripe fast i når det treff deg. Det er ei kjensle. Om du sel ei aksje, så er det liksom det, medan kultur kan kome attende om ti år, så tenkjer du, shit var det så bra? Den kan opne ei dør langt inn i framtida.

Klippet fra Klassekampen

Faksimile Klassekampen

NOTERT

ANKI GERHARDSSEN

Kunsten for ein samtidskommentator er å stå på sitt og gå mot flokken, men med nok personleg tyngd og sunn fornuft til at ein ikkje vert frosen ut, trass i dei tabubrota ho må skrive på seg. Denne linedansen lærer ein ikkje så lett i dei sentrale politiske og kulturelle varmetovene, men lettare i utkantane av vektige miljø, fordi den som kjem utanfrå, ser det som er innafor, med friskare blikk. Og frå utkantane i tida vår og landet vårt kjem Anki Gerhardsen.

Kai Skagen i Dag og Tid

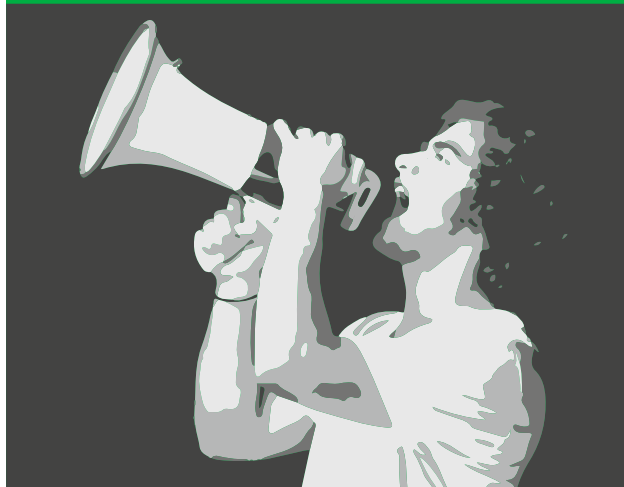
AVVISER LÆRERPRAKTIKANTER I OSLO

Flere skoler i Oslo har avvist lærerpraktikanter fra den konservative kristne høyskolen Norsk Lærerakademi (NLA Høgskole) på grunn av denne høyskolens verdigrunnlag. Disse skolene har tatt anstøt av at NLAs verdigrunnlag innebærer avvising av homofilt samliv og abort. Jo visst, dette er en diskriminerende holdning overfor homofile. Et slikt verdigrunnlag kan man gjerne kritisere, men det ligger godt innenfor religionsfrihetens rammer. Det handler med andre ord om noe vi som samfunn er forpliktet til å tolerere, det vil si leve med uten å ville hindre eller forby. Vi kan kritisere og til og med fordømme, men altså ikke hindre slik disse Oslo-skolene vil ved et utdanningsforbud for lærerstudent-er fra NLA Høgskole.

Ekstra ille blir en slik praksisnekt når vi også vet at det er ulike oppfatninger blant både lærere og studenter ved NLA Høgskole. De nevnte Oslo-skolene synes ikke å ta hensyn til at de studentene fra NLA som vil komme til deres skole, godt kan være uenige i NLAs verdigrunnlag og støtte homofilt samliv. Det er dermed antatte holdninger som ligger til grunn for avvisingen av studentene.

Derfor er det bar trist når skolebyråd Inga Marte Thorkildsen insisterer på at «Jo, det er religionsfrihet i Oslo-skolen».

Lars Gule, førsteamanuensis, Oslomet
og tidligere leder i Human-Etisk Forbund – i Klassekampen

SLUTT MED DET!

Om du tror frilynt er
det motsatte av kristen:

slutt med det!

MaxPower

ARBEIDERKLASSEN LITE SYNLI

De siste tiårene er det ikke klasse som har dominert samfunnsdebatten. Det er kjønn, etnisitet og religion som har vært de dominerende skillelinjene – det som gjerne kalles identitetspolitikk. Den amerikanske skribenten Thomas Frank skrev allerede i 2004 om hvordan dette har fått arbeiderklassen – som ofte er konservativ i slike spørsmål – til å stemme mot sine økonomiske interesser. I år har han skrevet om hvordan det demokratiske partiet i ly av identitetspolitikken har blitt overtatt av den øvre middelklassen. Venstresidens politiske elite står fjernt fra arbeiderklassen.

Arbeiderklassen er lite synlig i media. De er lite representert i politikken. De er mindre tilbøyelige til å stemme, og svarer oftere «vet ikke» på meningsmålinger. Jeg husker fars arbeidskamera-ter som politisk engasjerte og aktive, med en tro på at det de sto for hadde gjennomslagskraft. Er det arbeiderklassen som har forandret seg, eller er det politikken? Er politikken blitt en lukket profesjon forbeholdt middelklassen? Når demokratiet viser krisetegn, kan noe av forklaringen ligge her?

Erling Rimehaug i Vårt Land

HJEMMESIDESOMMERFERIE?

Lag sakene for ferien allerede nå.

Skoleåret nærmer seg slutten med stormskritt og med den ferie for de aller fleste av oss. Vi skal legge et utfordrende år bak oss og er spente på hva neste år vil bringe. Det er viktig å holde de elevene som har sagt ja til skoleplass varme. Og mange skoler vil bruke sommeren til å få flere elever. Hjemmesiden må leve, men det behøver ikke å bety at noen må jobbe med det gjennom sommeren. Med litt innsats i ukene frem til ferien, kan sakene ligge klar til publisering.

INTERVJU ÅRETS ELEVER

Lag et intervju for hver uke i ferien. De kan lages over samme lest. Et eksempel kan være å presentere elever med navn, alder, hvor de kommer fra og hvilken linje de har gått. Lag så noen enkle spørsmål som hvorfor de valgte den linjen, hva som har gjort mest inntrykk/hva de har likt best ved året og hvorfor de vil anbefale andre til å velge sin linje og sin folkehøgskole. Ta noen hyggelige bilder av eleven i aktivitet eller bare et portrettbilde. Skriv teksten og be eleven lese korrektur. Lag artikkelen klar i publiseringsprogrammet, gjerne med forhåndslagret publiseringsdato – og vips kommer det en ny sak hver uke. Hvis noen er på jobb gjennom sommeren går det an å linke saken til skolens facebookside også. Instagram og stories kan lages på samme måte.

TRE GODE RÅD

Be alle elevene skrive tre gode råd de vil gi til neste års elever og fordel rådene i små artikler som krydres med bilder fra hele året. Legg dem klare i publiseringsprogrammet.

SKAPE FORVENTNINGER

Våre elever gir tilbakemelding om at de stadig sjekker både nettside, Facebook og Instagram for å lese nyheter gjennom sommeren. Med enkle knep er det mulig å holde interessen oppe og skape forventninger til året som ligger foran dem ved hjelp av årets elever. God sommer – etter hvert!

Benedicte Hambro,
internatleder Arbeiderbevegelsens folkehøgskole

NOTERT

DEN GRØNNE SVINDELEN

Det grønne skiftet er her, og det er alt anna enn vakkert. På kort tid har grøn omstilling gått frå å vera ein talemåte og nokre luftige visjonar for framtida, til å bli harde realitetar. Det har gått såpass fort, at språket og verkelegheita ikkje stemmer overens.

Viss dette er grønt, må me finna eit nytt namn på fargen på graset og skogen. Viss dette er berekraft, blir framtidige generasjonar utsett for svindel. For under merkelappane «grønt» og «berekraftig» blir leveområda og livsgrunnlaget tatt frå oss, bit for bit. Natur og matjord blir lagt under asfalt og betong. Og felleskapets ressursar blir ei kjelde til rikdom for dei få.

Ingrid Fiskaa i Klassekampen

FORVANDLES TIL ILLIBERALITET

I sin spalte i Morgenbladet minner Torbjørn Røe Isaksen om det liberale dilemma. For hvis vi krever at alle skal dele de samme liberale verdiene, «forvandlar det heile seg til illiberalitet», siterer han filosofen Hans Skjervheim.

I Oslo bystyre nekter Inga Marte Thorkildsen å se prinsippene som nå utfordres.

Heldigvis har vi et våkent likestillings- og diskrimineringsombud, som holder seg med prinsipper i møtet med politiske moteluner. Hanne Bjurstrøm har sett på saken og er meget klar i sin vurdering:

- Når skoleledere sier at hvis du er utdannet ved en institusjon med konservativt syn på homofilt samliv, så har du ikke tilgang til Oslo-skolen, så sender det et signal til samfunnet. Det er veldig problematisk med tanke på religionsfriheten, sier Bjurstrøm til Vårt Land.

Aftenposten

VEKTLØS OG LETT TILGJENGELIG DRIVSTOFF

Hydrogen veier lite, og det finnes svært mye av det. Hydrogen er den letteste bæreren av energi vi kjenner til, med unntak av atomenergi. En full tank med flybensin er tre ganger tyngre enn en hydrogentank, og dagens batterier veier opp mot 200 ganger mer enn hydrogenet.

Vi kan bruke hydrogen i fly på to ulike måter. Den ene muligheten er å brenne hydrogenet på lignende måte som vi forbrenner flybensin. Da er det tilstrekkelig med kun mindre endringer av flymotoren.

Den andre måten er å lage strøm av hydrogenet. Dette krever større tilpasninger av flyet.

Aftenposten

KALENDER

16. april kl. 13.00	Webinar tillitsvalgte
26. april kl 14.00	Webinar tillitsvalgte
6. mai kl 13.00	Webinar om lokal klimaplan og selvevaluering
31.5 – 2.6	Landsmøte Folkehøgskoleforbundet, Sogndal fhs.
9. – 12. august	Folkehøgskoleuka, Fana folkehøgskole Bergen
19. august	Kurs i etablering av MENTORTILBUD for elever uten fullført VGO
Avlyst	Rektormøtet 2021 er avlyst

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

NOTERT

UNGE NORDMENN SVIKTER FACEBOOK

Facebook har mistet 208.000 daglige, norske brukere mellom 15 og 29 år de siste to årene, anslår Kantar.

På to år har antall daglige brukere i aldersgruppen falt fra 83 til 64 prosent, skriver Kampanje.

Kantar Medias markedsdirektør Ingvar Sandvik anslår at 908.000 nordmenn mellom 15 og 29 år brukte Facebook i siste kvartal. Ifølge Sandvik var tallet redusert til 700.000 i samme kvartal i 2020.

- Vi så allerede i årene 2015 og 2016 på noen underliggende indikatorer som ga signaler om at konsumet og viktigheten av Facebook for denne aldersgruppen var i endring, sier Sandvik.

VG

#FrilyntFolkehøgskole

Av Susanne Stee

th folkehogskolene

Folkehøgskoleelevene beviser gang på gang at det aldri er for kaldt for et bad. @elverumfhs er en av flere skoler som har testet isbading i vinter

th folkehogskolene
Vefsn Folkehøgskole Toppen

Maten på @vefsnfhs gir elevene grunn til å sitte lenge ved bordet, spise, snakke og dele opplevelser fra dagen.

th folkehogskolene
Nansenskolene - Norsk Humanistisk Akademi

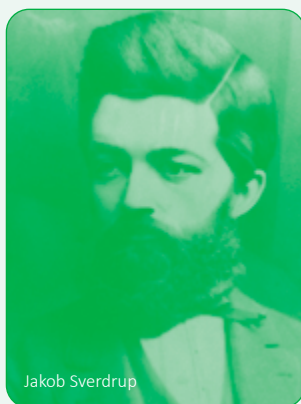

Geriljabroderet budskap fra @nansenskolene.

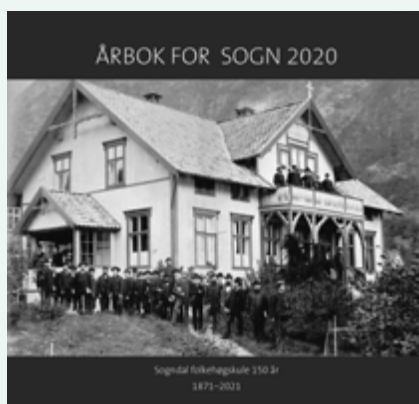
Sogndal folkehøgskule

Foto av den fyrste skulestova på Helgheim, bygd i 1875. Dette bildet er det som er brukt på framsida av jubileumsboka, truleg teke på eitt av lærarkursa som var halde på skulen i 1885 eller 1887. Eigar: De Heibergske Samlinger-Sogn Folkemuseum.

Jakob Sverdrup

ÅRBOK FOR SOGN 2020

Sogndal folkehøgskule 150 år, 1871 - 2021

Boka kostar kr 300.- + frakt, og kan kjøpast på De Heibergske Samlinger

- Sogn Folkemuseum,

Mannhellervegen 643,

6854 Kaupanger.

E-post: dhs-sf@misf.museum.no

Sogndal folkehøgskule vart skipa i 1871 og var mellom dei tidlege folkehøgskulane. På denne tida gjekk det føre seg eit hardt ordskifte mellom det luthersk-pietistiske miljøet og grundtvigianarane som var sentrale i opprettinga av dei første skulane.

Teolog Jakob Rosted Sverdrup var grunnleggjar og første styrar på Sogndal folkehøgskule. Sverdrup var ein svoren lutheranar og kritisk av Grundtvig sine tankar, så vel religiøs som pedagogisk. Sverdrup sin ståstad sikra økonomisk støtte frå Hæremkomiteen og etter kvart også frå Sogndal kommune og Sogndal Sparebank.

Det første vinterkurset starta på Loftesnes, i skrivargarden, 9. januar 1871. Det står 36 namn, alle gutar, i elevprotokollen. Alle kom frå dei nære bygdene og var i alderen 15 - 28 år.

Sogndal folkehøgskule fekk eit godt økonomisk utgangspunkt, mottok tidleg offentleg støtte og overlevde krisetidene mot slutten av det 19. og starten på det 20. århundre. Ei lang rekke grundtvigske folkehøgskular måtte leggje inn årene mens dei kristelege ungdomsskulane voks fram som ei motkraft til dei grundtvigske.

Skulen fekk eige skulehus og tomt på Nes i 1875. Teolog Henrik Mohn Dahl og søstera Mette Dahl frå Bergen kosta bygging av skulehuset. Henrik vart seinare styrar. Det er ei vanleg oppfatning at Henrik Mohn Dahl var meir frilynt enn Sverdrup og at skulen derfor etter kvart vart meir og mer grundtvigsk. Skulen gjekk godt, elevane fyllte skulen som vart eit viktig springbrett for mange i høve til vidare utdanning, m.a. lærarstudiet.

Å eige og drive ein folkehøgskule på privat basis vart etter kvart ei tung bør. Sogn Høgskulelag vart skipa i 1908 for å vere til støtte for skulen. Etter kvart som elevane kom frå fleire kantar av regionen pressa det seg fram trong for internat og fleire og større skulesalar. Høgskulelaget kjøpte skulen for kr. 125.000 frå Olav Hauge i 1920 og var fram til omkring 2005 eigar og drivar av skulen. Da vart laget lagt ned og stiftinga Sogndal folkehøgskule oppretta som ein sjølvveigande institusjon.

Noregs Høgskulelærarlag vart skipa i 1905. Laget arbeidde mykje inn mot det offentlege for å sikre skulane, både økonomisk og formelt. I 1908 vart det i Stortinget fleirtal for offentleg tilskot til alle folkehøgskular. Ei rekke andre viktige spørsmål vart

politisk avklart i første halvdel av det 20. århundre, m.a. lengda på kursa, formålet med skulane (det allmenndannande) og tilskotsordninga. Folkehøgskulen var politisk akseptert og arbeidet fram mot ein offentleg lov tok til. Stipend og lån for elevane, gjennom Statens Lånekasse, kom også på plass etter kvart.

Første lov om folkehøgskular kom i 1949 og omfatta tre skuleslag som i ei tid konkurrerte om elevane, dei grundtvigske folkehøgskulane, dei kristelege ungdomsskulane og amtsskulane. Skillet mellom dei frilynte og dei kristelege heldt likevel fram. To greiner, den kristelege og den frilynte, eksisterer i dag med kvar sine organisasjonar, men med større semje enn i tidlegare tider.

Loven sikra på ingen måte skulane mot krisetider og manglande elevoppslutning. Dette ga i periodar mange nedturar og stenging av skular. Folkehøgskulen har derfor alltid vore ein sterkt marknadsstyrt skule som stadig har utvikla nye tilbod på bakgrunn av trendar i tida. Slik også på Sogndal folkehøgskule. Linetilboda har utvikla seg kontinuerleg. Boka og teorifaga er bytta ut med uteklasserommet fjell, fjord og bre. Einaste faget som har overlevd dei 150 åra er songen.

Elevane kjem frå alle kantar av landet og frå 1970-talet også frå utlandet. Dei er etter kvart tunge av bokkunnskap, søker nye opplevingar og erfaringar og er svært medvitne om kva dei vil og forventar.

Ein viktig milepæl vart nådd i 1997. Etter eit omfattande dokumentasjonsarbeid fekk folkehøgskulen gjennomslag i Stortinget for at eit fullført folkehøgskuleår skulle gje poeng ved opptak til høgare utdanning.

Folkehøgskulen var i ein periode mykje omtala som ein streng og regelstyrt skule der styraren sat med all makt. Ikkje slik lenger no. Samtalebasert undervisning, samarbeid og medverknad i skulekvardagen er viktig og nærmast eit krav for å vere elev, og tilsett. Dannelsideala står øvst på dagsorden og er framleis, kombinert med fráver av formelt pensum og eksamen, eit vilkår for statstilskot, slik det står i den nye lova frå 2002.

Mai-Evy Bakken, tidligere rektor ved Sogndal fhs og leder i FHF fra 1998 til 2005

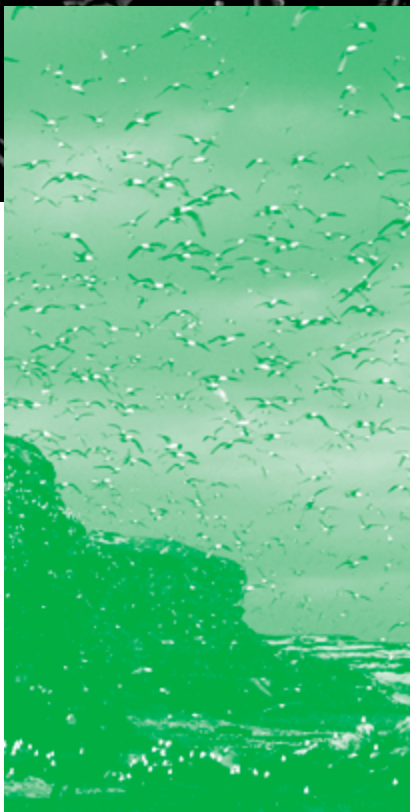
HENNIE ONSTAD KUNSTSENTER:

SAMISKE NILS-ASLAK VALKEAPÄÄ / ÁILLOHAŠ

i full bredde

Nils-Aslak Valkeapää, 1973.
Govva: Unto Järvinen / Helsingin Sanomat.

Nils-Aslak Valkeapää, Uten tittel (Fugler).
Foto: Nils-Aslak Valkeapää / Stiftelsen Lásságámmi.

Nils-Aslak Valkeapää, 1973.
Govva: Unto Järvinen / Helsingin Sanomat.

Nils-Aslak Valkeapää, Uten tittel, 1991. Akryl på lerret, 90 x 72 cm. Kautokeino kommune Foto: Susanne Hætta / Stiftelsen Lásságámmi.

Presentasjonen av Nils-Aslak Valkeapää / Áillohaš (1943–2001) er en av de store satsingene til Henie Onstad Kunstsenter dette året. Utstillingen er retrospektiv og presenterer over 150 verk.

Nils-Aslak Valkeapää, Uten tittel (Omslagstegning til Don čanat mu alccesat/Du knyter mig till dig av Paulus Utsi), 1990. Blyant på papir, 59 x 41 cm. Stiftelsen Lásságámmi. Foto: Øystein Thorvaldsen / Stiftelsen Lásságámmi.

Áillohaš er for mange kjent som skuespiller i filmen *Ofelaš (Veiviseren)* og for å ha joiket under åpningen av Lillehammer-OL. Andre kjenner ham som den første samiske forfatteren som mottok Nordisk Råds litteraturpris og komponisten som mottok *Prix Italia*. I Sápmi er Áillohaš et kulturikon og nasjonsbygger.

– Áillohaš var sentral i etableringen av samiske forlag, forbund og festivaler, og kjempet for urfolksrettigheter i internasjonale fora. Gjennom kunsten manet han frem en mytisk virkelighet og et felles samisk landskap, uttaler den ene av de to kuratorene, Geir Tore Holm.

Kulturminister Abid Raja og sametingspresident Aili Keskitalo var tilstede ved åpningen av utstillingen.

– Med denne store satsingen viser Hennie Onstad en av de mest kjente samiske kunstnerne i full bredde. Áillohaš var en sentral urfolkskunstner og en nordisk pionér innen tverrkunstnerisk arbeid, sier direktør Tone Hansen.

Áillohaš ble født inn i en samisk reindriftsfamilie fra norsk og finsk side av Sápmi. Da han ikke hadde det i seg å drepe dyr, begynte Áillohaš på lærerskolen. Men planen var aldri å undervise – det var her han kunne komme i nærkontakt med litteratur, billedkunst og musikk.

– Utstillingen presenterer Áillohaš som kunstner og aktivist. I poesien hører du joiken, i bøkene går strek, foto og ord opp i en høyere enhet, og i musikken finner man en underliggende økofi-losofi, sier kurator Lars Mørch Finborud.

Nils-Aslak Valkeapää etterlot seg et betydelig tverrkunstnerisk livsverk. Han var en nyskaper innen samisk joik, litteratur og billedkunst, og en nordisk pionér innenfor kunstnerbøker, lydkunst og poesi. Som han selv uttalte: «I vår kulturtradisjon er alle kunstnere... Tradisjonelt har han eller hun måtte gjøre nesten alt som trengs i det daglige, og selv må en synge, fortelle, lage saker. Levemåten er kunst».

KATALOG

Til utstillingen følger en rikt illustrert publikasjon på 344 sider med 11 nyskrevne tekster om Áillohaš sitt liv og kunst. Katalogen utgis av Henie Onstad Kunstsenter og Nordnorsk Kunstmuseum, med distribusjon på Kontur Forlag.

BAKGRUNN

Arbeidet med research, katalog og utstilling er ledet av de to eksterne kuratorene Lars Mørch Finborud og Geir Tore Holm. Utstillingen er et samarbeid mellom Henie Onstad Kunstsenter og Nordnorsk Kunstmuseum. Etter visning på Høvikodden, vil den bli presentert i Romsa/Tromsø i 2021.

- Mer informasjon: www.hok.no, Hennie Onstad kunstsenter – Bærum.
- Utstillingsperiode: 23. oktober 2020 – 2. mai 2021

Øyvind Krabberød

BLIKK FRA KAIKANTEN: LISTHAUG-ØVELSEN

En person jeg har stor aktelse for, fortalte ved en anledning at han har som devise å lytte og være åpen i møte med alle mennesker. Særlig de han anser seg for å være uenig med. Gevinsten er å forstå hvorfor mennesker tenker og meiner som de gjør, og på den måten bli klokere sjøl.

Dette bør jo alt sammen være en banal erkjennelse for folkehøgskolemennesker. Men min referanseperson, han er godt hørbart i norsk offentlighet, velger nokså systematisk å møte folk som står temmelig høgt oppe på vår felles, intuitive rødliste. Og det kommer interessante erkjennelser og innsikter ut av disse møtene.

Så jeg blei nødt å gå et par runder om egne holdninger.

- Hvordan står det til, gamle venn, sa jeg til meg sjøl.

Jeg la an en gemyttlig tone i håp om en fordomsfri samtale. Man må passe på å ikke gå i lås i sammenhenger som dette.

- Tja, noen drittsekk har du vel ikke vært, men kanskje litt i overkant fornøyd med egne meninger.

- Hva skal det bety?

- At du har lytta på andre for å få bekrefta at de tar feil.

Det var hardt å høre fra et menneske som står meg nær, men sakens utgangspunkt gjorde det vanskelig å avvise påstanden blankt. Jeg hadde tross alt invitert til sjørefleksjon.

Og kanskje var det noe i det han sa? Ikke reint sjeldent har det slått meg at andre mennesker har en liknende karakterbrist. Altså at de er lite innstilt på å sette egne meninger i spill i møte med andre. Og nå skulle dette også gjelde meg?

Jeg bestemte meg for å ta tyren ved hornene. Finne fram til et menneske som vekker alle motreaksjoner i meg og gjør meg uvel, og så lytte fordomsfritt med sikte på å forstå vedkommende på en ny måte.

Det førte meg til Listhaug-øvelsen.

Nå er problemet hvordan jeg skal evaluere tiltaket. Ja, jeg lytter meir oppmerksomt, men så er det same shit. Og gjerne verre enn det. Jeg finner ingen åpning inn til meg sjøl for det jeg hører, og da er jeg vel uforbederlig. Hardt å erkjenne, men jeg la sjøl opp til nederlaget.

Brynjar Tollefsen

NOTERT

STADIG FÆRRE I USA OPPGIR RELIGIØS TILKNYTNING

En ny Gallup-kartlegging viser at «bare» 47% av amerikanere tilhører en kirke, synagoge eller moské.

Man har gjort slike kartlegginger i nærmere et århundre. Men det er først nå man har registrert at under halvparten av alle amerikanere er formelt organisert i religion. Denne andelen lå relativt stabilt rundt 70% frem til tusenårsskiftet. Siden da har andelen falt markant, og særlig det siste tiåret.

Den økte graden av sekularisering i USA har en ytterligere dimensjon: De som faktisk har en religiøs tilhørighet – altså de som regner seg som troende kristne, jøder eller muslimer – oppgir sjeldnere tilhørighet til en kirke, synagoge eller moské.

Minervanett.no

DEN NYE SOSIALLIBERALE SYNTESEN

Selv om det var Willoch-regjeringen som startet liberaliseringspolitikken i praksis, ble denne hovedretningen videreført helt til vår tid av alle etterfølgende regjeringer. Den store skattereformen i 1992 og beslutningen om å inngå EØS-avtalen med EU det samme året ble eksempelvis gjennomført under Brundtland-regjeringen. Den økonomiske politikken ble gradvis mer innrettet på å skape bedre generelle rammebetingelser for en mer selvstyrende markedsøkonomi, hvor ulike aktører ble gitt bedre betingelser til å handle, både til eget beste og til fellesskapets beste.

Minervanett.no

JAN-ERIK EBBESTAD HANSEN

EN ANTISEMITT TRER FRAM

Det er ingen hemmelighet at Tjøme-dikteren Alf Larsen (1885-1967) hadde et reaksjonært sinn. Men blant hans beundrere, og de var det i etterkrigstiden mange av, har det tjent ham til ære at han i sin voldsomme og veltalende polemikk under og etter krigen hadde front både mot kommunismen og nazismen. I dag er Larsen lite lest, men i årtier var han en profetisk sanger av en naturpoet med dype kilder i den europeiske kulturen, og også kjent for sine oppgjør med tidsånden i sine essays i tidsskriftene Janus og Spektrum.

Ryktene om at inspiratoren også bar på et mørke av jødehat har fra tid til annen kommet til overflaten, men det var først da idéhistorikeren Jan Erik Ebbestad Hansen, som selv kjente miljøet rundt Alf Larsen fra studentdagene på 60-tallet, tok turen til Nasjonalbiblioteket for å se igjennom hans etterlatte skrifter under den store Bjørneboe-debatten om Tore Rems biografi i 2010, at han ble oppmerksom på et manuskript med tittelen Jødeproblemet.

Manuskriptet er en samling tekster om jødene som Alf Larsen hadde forfattet over en periode på flere år etter annen verdenskrig, og manuskriptet etterlater ingen tvil om at dikteren var en glødende antisemitt. I tekstene eksellerer han i de fleste former for antisemittiske forestillinger vi kjenner fra gammel og nyere europeiske historie, inklusive holocaust-fornektelse og forbannelser av statens Israel.

Det er sjokkerende lesning, men samtidig en nødvendig vekker om jødehatets irrganger. Ebbestad Hansen sporer Larsens antijødiske holdninger tilbake til Rudolf Steiner, men også til en rekke av andre danske og svenske diktere og skribenter i mellomkrigstiden. Mest overraskende er kanskje de tidlige impulsene han finner i kretsen rundt Kristiania-bohemen Hans Jæger. Dermed blir boken ikke bare et møte med norsk litteraturs største antisemitt - med Hans Fredrik Dahls ord - men også et viktig bidrag til å forstå jødehatets norske historie.

En antisemitt trer fram
Forlaget Press
399,- kroner

RASMUS WILLIG OG ANDERS BLOK

DEN BÆREDYGTIGE STAT

Både velfærds- og konkurransestaten har som analytiske perspektiver og som fungerende statsformer vist sig utilstrækkelige, når det drejer sig om at handle på klima- og biodiversitetskriserne.

De to ideologisk konkurrerende statsformer, der både fylder i den offentlige debat og er på pensumlisterne på alle landets lærestalter, hverken handler eller svarer på de enorme kriser, men er tværtimod med til at forværre dem. Og de politikere, der bebor de gamle statsformer, virker handlingslammede imens protesterne vokser.

Vi befinder os i et vakuum, hvor den naturvidenskabelige forskerstand kun har givet os ti år til at vende udviklingen. Ifølge *Den bæredygtige stat* kan en sådan omstillingsproces hverken tænkes eller praktiseres som et rent teknologisk fix og ej heller kun som summen af individuelle handlinger. Der er derimod behov for en omfattende kollektiv proces, som griber ind i stat, marked og civilsamfund, og som i sidste ende må munde ud i en helt ny statsform, den bæredygtige stat.

Bogen, der vækker til eftertanke, er skrevet af de to anerkendte sociologer Rasmus Willig og Anders Blok. Begge er kendte debattører i den danske offentlighed.

Den bæredygtige stat
En del af serien Sociologi
Hans Reitzels forlag
100 sider
Pris: 250 Dkr

DOMMEDAG ER AVLYST; «Grønn vekst» NY KOKEBOK FOR FOLKEHØGSKULEN

I jungelen av bøker, forelesingar, dokumentarprogram og nyheit-soppslag som har det felles at dei truar oss med mørke dystopiar for vår felles framtid og verdas klima og natur, er det ei glede og inspirasjon å lese Per Espen Stoknes si bok «Grønn Vekst, en sunn økonomi for det 21. århundre».

Stoknes sine tidlegare bøker dannar ei vifte av kunnskap som han nyttar som analyse av miljøproblema og som grunnlag for å finne løysingane. Ein kombinasjon av psykologisk kunnskap, økonomiske analyser, teknologiske løysingar og framtidsscenario dannar ein heilskap der Stoknes kan hevde at vi *har* løysinga på miljøproblema.

I sterk kontrast til krefter som går hardt ut mot det kapitalistiske systemet og bruker vekstideologien som forklaring på at vi er på veg mot stupet, tar Stoknes denne tankegangen i bruk for å finne løysingar på krisa. Han ser ikkje på vekst som eit problem, men vekst som ei løysing. Det sentrale er kva *type* vekst vi lærer oss å bruke framover.

Denne tradisjonelle typen økonomisk vekst der auka vekst fører til auke i ressursbruk og forbruk av naturen, kallar forfattaren «grå vekst». Med ein eksplosiv auke i folketalet i verda og eit tilsvarande overforbruk av natur og ressursar, kan ikkje denne typen vekst halde fram. «Grønn vekst» blir alternativet. Dette er ein vekstfilosofi som enkelt fortalt sikrar økonomisk vekst samstundes som det minkar ressursbruken, eller til og med skaper ressursar. Stoknes gir i boka mange gode eksempel på verksemdar og selskap som har lagt om produksjon eller satsa på innovative produkt og dermed oppnådd akkurat dette.

Solide kunnskapar om Jungiansk psykologi er fundamentet for å forstå menneskelege tendensar og drivkrefter. Våre etablerte tanke-mønster og våre fortellingar og førestillingar er etablert som mytologiske fortellingar i vår kultur. Dette er kunnskap som samfunn og næringsliv må ta omsyn til i klimaarbeidet. Auka medvit og vilje til å skape nye fortellingar og myter er ei sentral drivkraft for å skape ei ny retning i arbeidet for å berge kloden. Ei sentral

levande myte er fortellingar om mennesket som trivast med å skape nye ting, konkurrere i ein marknad og bruke kreativiteten til å skape nye ting. Ein kreativitet som synast endelaus. Desse menneskelege sidene ved klimamakampen er avgjerande og minst like viktige som dei teknologiske.

Eit sentralt ord i boka som det er verd å merke seg er ordet *ressursproduktivitet*. For å skape produksjon og vekst som er ressursproduktiv, må vi sikre at det blir lagt til rette for og at vi brukar ressursar som er fornybare og materialar som kan gjenvinnast. Mellom ein sverm av formlar som boka brukar er denne den sentrale og lettast tilgjengelege: $rp > g$. Når gjenvinning av alle typar ressursar er større enn den bruken av ressursar som veksten medfører, har vi ressursproduktivitet. Dette er sjølvstykke ei sterk forenkling. I eit kom-

plekst samfunn blir dette ei løysing som medfører svært mange nyansar og variablar. Faren for å ende opp med «grønnvasking» er også grundig belyst.

Boka presenterer ei rekke måleparameter, kompass og konkrete verktøy. Eit slikt anvendbart verktøy, er ein seks-trinns trappemodell med tiltak ei verksemd kan dra nytte av på ulike nivå og med

- DET ER MIN SPÅDOM AT DEI SOM IKKJE HAR MOT TIL Å VERE TYDELEGE I DENNE SATSING BLIR TAPARANE I KAMPEN OM ELEVANE I FRAMTIDA

ulik kompleksitet. Dette er eit konkret og oversiktleg utgangspunkt for å lage ressursproduktive strategiar for ei verksemd.

I tillegg til menneskelege og teknologiske perspektiv presenterer forfattaren klare tankar med eit samfunnsmessig fokus. Han gjer det svært tydeleg at *ulikskap* mellom folk har alvorlege følger både sosialt og for miljø- og klimasaka. Ulikskap svekker muligheitene for vekst og dermed blir den veksten som i følgje Stoknes er viktig for miljøet, skadelidande. På same vis som andre delar av boka er dette konkretisert med målparameter, som kan gjere det tydeleg om vi som samfunn er på rett kurs. M.a. er det forholdsvis enkelt å måle om dei 10 prosent rikaste tener meir enn dei 40 prosent fattigaste. Dette målalet fortel noko om eit samfunn har ein sunn økonomi og går mot større likskap mellom borgarar eller motsett.

Forholdet mellom menneske i hushaldningar, næringsliv og politiske myndigheiter blir oppsummert i eit triangulært system. Samspelet i denne triaden, og synergieffekten i arbeidet fram mot eit felles mål, er avgjerande i klimaarbeidet framover. Stoknes tar til orde for å ha fokus på rolla som myndigheiter må spele for å legge til rette og styre både forskning og næringsutvikling. Det appellerer med andre ord til eit sterkt samfunnsansvar for oss alle.

Forfattaren har ikkje ein naiv kvikk-fiks for utfordringane vi står overfor. Dette blir tydeleg når siste del av boka viser fire ulike scenario fram mot 2050. Det finnst løysingar, men det er ikkje enkelt i praksis. Innsats, kunnskap og vilje er nødvendig for å nå målsettingane slik det er presentert i FN sine berekraftsmål.

«Grønn vekst» er ei tung fagbok, - ikkje tung å lese, men den har eit omfattande forskingsgrunnlag som base for dei teoriar og forslag til løysingar som forfattaren lanserer. Den er likevel lettlest og inspirerande. Det kan til tider vere tungt å henge med på matematiske formalar og teoriar om forfattaren sine framtidsscenario. Men, - vi blir på sympatisk vis, rådd til å hoppe over deler av boka som går djupt inn i delar av det teoretiske.

For folkehøgskulen kan dette nyttast som ei kokebok. Vi arbeider

tett på unge menneske som er i ferd med å tre inn i vaksenlivet og etablere sine egne mytiske fortellingar. Dei skal ta vidare ansvar for den kloden dei sjølv skal leve på og forvalte. Det triangulære systemet som forfattaren legg som ei ramme rundt løysinga av miljøproblema, er nettopp folkehøgskulen sine arbeidsfelt; kunnskap, demokratiske samfunn og personleg vekst.

Som ei konkretisering og oppfølging av det felles klimavedtaket for alle fem styra sentralt i folkehøgskulen, kjem Stoknes sin seks-trinns-modell som ein gåvepakke! Dei tiltak ein konkret set i gang i folkehøgskulen kan lett settast i system for den einskilde skule. Og det blir tydeleggjort at tiltak dreier seg som om mykje meir enn reiser.

Det er også eit økonomisk perspektiv på dette. Dei investeringar og omstillingar som skulane ev. må gjere er framtidsretta mot ei gruppe elevar som i dag gjennomgår dannelsingsprosessar som vil sette krav til at skulane skal vere tydelege og ha ein klar miljøprofil. Det er min spådom at dei som ikkje har mot til å vere tydelege i denne satsing blir taparane i kampen om elevane i framtida.

Det er mulig for folkehøgskulen å vere «I front for det grønne skiftet». Oppskrifta står i «Grønn Vekst».

EinarOpsvik,
rektor Møre folkehøgskule

Grønn vekst. En sunn økonomi
for det 21. århundre
Per Espen Stoknes
Tiden forlag
Pris: 379,-

NOTERT

SURE TONER

«Hvorfor i huleste skal en statsfinansiert kulturkanal bruke skattepenger på å dekke akkurat den samme kvadratcentimeteren med kulturstoff som alle andre?»

Det er Hilde Halvorsrød. Kritiker og fagansvarlig i Scenekunst.no, som spør. For en drøy måned siden gikk hun hardt ut mot NRK på den nevnte nettsida.

Halvorsrød kunne fortelle at hun flere ganger de siste årene har hatt lyst til å kaste radioapparatet sitt hardt i veggen. Kilden til frustrasjonen er NRK, som hun mener snevrer inn kulturdeknningen til omtrent bare å romme tv-serier, bestsellerlitteratur, populærmusikk og kjendisstoff.

Særlig bekymring viste Halvorsrød for den klassiske musikken, «som man knapt hører noe til i løpet av en P2-uke».

Klassekampen

FIENDER PÅ EGEN GRUNN

Anne Applebaum innleder i sin nye bok «Twilight of Democracy – the Failure of Politics and the Parting of Friends» med et øyeblikksbilde fra en nyttårsfeiring i 1999. Vi befinner oss nordvest i Polen, der Applebaum bor med sin ektefelle, den polske høyrepolitikeren Radoslaw Sikorski, og stemningen er på topp. Den østeuropeiske antikommunistiske høyresida skåler med vestlige politikere og journalister som alle er enige om at det nye årtusenet tilhører dem: frihet, privatisering, Europa!

Tjue år seinere nekter halvparten av gjestene å snakke med Applebaum. Konspirasjonsteorier om jøder, hat mot homoseksuelle og rein fascisme er den nye melodien. Den tradisjonelle høyresida mister sine medlemmer. Til og med Spania, som har vært vaksinert mot fascisme siden diktaturets fall for 45 år siden, har nå fått Vox, et framgangsrikt fascistparti som har særlig Catalonia og feminismen som sine fiender. Grunnleggeren er en avhopper fra det tradisjonelle høyrepartiet Partido Popular. Og Applebaum tvinges til å fundere over hva det er som har skjedd.

Kajsa Ekis Ekman i Klassekampen

NÅR STATEN LEKER BUTIKK

Gjennom både konkurranseutsetting og innføring av kvasi-markeder uten private bedrifter har offentlig sektor i realiteten blitt snikprivatisert. Ikke engang Fremskrittspartiet har tatt til orde for «full privatisering» av velferdsstaten, det ville vært et ekstremt upopulært standpunkt og blitt motarbeidet kraftig. Som man kan lese i privatiseringstilhengernes egen litteratur, finnes det imidlertid mange måter å privatisere på. Gjennom flere tiår med reformer har vi fått en snikprivatisering som har gjort offentlig sektor langt mindre «offentlig» enn det pleide å være.

Linn Herning og Ola Innset i Klassekampen

DYSTRE UTSIKTER I DISTRIKTA

- Konklusjonen er fryktelig deprimerende, sa Victor Norman da han overrekte rapporten til statsråd Helleland.

Det er no så få att i dei minst sentrale delane av landet at det ikkje lenger er fråflytting som er problemet, men manglande reproduksjon og aldring.

Ifølge SSB vil nedgangen i aldersgruppa under 34 år vera på 10-13 prosent dei neste to åra i dei minst sentrale kommunane.

Klassekampen kallar utviklinga ein tragedie.

- Det viktigaste med rapporten er at distriktsproblematikken er snudd på hovudet. Distrikta er ikkje i stand til å produsere seg sjølv. Det er det viktigaste. Me har heile tida hatt bilde av distrikta som mister ungdommen, men no har dei ikkje fleire ungdommar å mista. Det er ein tragedie.

Ifølge Norman har Norge 10-20 år på å snu utviklinga. Elles kan konsekvensane bli eit todelt Norge som me ikkje kjenner at.

Klassekampen

LARS SAABYE CHRISTENSEN:

Tidlegare var det reaksjonære vestkantfruer som kravde årvaring på rockeplaater dersom tekstane var vågale, no er det studentane på venstesida som vil ha årvaringar på romanar som kan provosere og skake lesaren. Ein ser det same i diskusjonen «røyndoms litteraturen». Forfattarar har då alltid brukt sitt eige råstoff i diktinga, men dersom det private står i sentrum, er det ikke litteratur lenger.

.... Det er dobbelt her som eg ikkje heilt klarer å gjennomskode. Naturen skal vere urørt, men mennesket kan ein fikle med som ein vil. Tenåringar og born ser porno på telefonen, og litteraturen skal liksom vere høfleg. Kvifor skal kunsten vere så høvisk i ei tid som ellers er så brutal? Kvifor ikke omvendt.

Dag og Tid

GENERASJONSKLØFT – BY OG LAND

... Fra de to statsbærende partiene har det derimot vært stille – musestille.

Forresten, ikke helt: Arbeiderpartiet har lekt med en utvannet versjon av ett av våre forslag – billigere ferger – men det prøver man visst nå febrilsk å snakke seg bort fra.

Erfaringene fra USA og Storbritannia viser hvor galt det kan gå hvis de liberale mediene murer seg inne i storbyenes tankesett og problemer, og slår av høreapparatet i det øyeblikket ordet «distrikter» blir nevnt. Om de fortsetter med det, har generasjonskløften som er i ferd med å utvikle seg mellom by og land i Norge potensial i seg til å destabilisere også det norske demokratiet.

De av oss som ikke begeistres av Senterpartiets fremgang, bør ikke prøve å ta Vedum & Co i et bakholdsangrep – Skal de nedkjempes, bør det være i åpent landskap. Da må imidlertid Arbeiderpartiet og Høyre først friske opp sine kunnskaper om hvordan et åpent landskap ser ut.

Victor D. Norman i Dagens Næringsliv

AVSKJED MED LIVE HOKSTAD I RÅDET

Folkehøgskolerådet hadde møte på Danvik folkehøgskole i mars. Live Hokstad går av som leder av Folkehøgskoleforbundet i juni, derfor var dette hennes siste møte i rådet. Det var leder Gunnar Birkeland som takket henne for hennes brennende engasjement i styret til det beste for hele folkehøgskolelandskapet, og sa at han hadde satt stor pris på hennes klare meninger.

ATW

Foto: Øyvind Krabberød

- DET HAR VÆRT EN
SMULE SURREALISTISK
Å JOBBE MED
DETTE UTEN Å
KUNNE MØTES

NORSK
SANGBOK

CARLEEN SPAM

SANGBOK UNDERVEIS:

NY SANGBOK KLAR TIL SKOLESTART

Koronapandemien var ikke bestilt av nemda for ny utgave av folkehøgskolens sangbok – Norsk sangbok. Det har blitt et krevende arbeid når nesten all kontakt har vært på nett, men de har jobbet godt og hardt. Så sangbok blir det – og Cappelen forlag lover utgivelse til skolestart i august.

Av Øyvind Krabberød

Musikklærer ved Seljord folkehøgskule, Roar A. K. Bøye, har stått i spissen for firkløveret som har arbeidet med den nye sangboka. Han har hatt med seg Arild Sveum fra Elverum, Heidi Granlund fra Toneheim og Trond Instebo fra Hardanger. Generalsekretær Angelina Christiansen fra Folkehøgskoleforbundet har også vært tett på arbeidet. Vi fikk en prat med Bøye om status i arbeidet. Han har fartstid på Seljord siden 1995 som musikklærer, og har jobbet med storkor, som pianist, med musikalene etc. – Det er sang hele tiden, det er kjernen i hverdagen, synger den engasjerte læreren ut.

– Det har vært en smule surrealistisk å jobbe med dette uten å kunne møtes. Det har gått i digital kommunikasjon og korte Zoom-møter. Vi ender opp med om lag 450 sanger – og det blir hele 300 nye sanger. Med føringer om å få ned prisen på boka og antall sanger har det vært nødvendig med harde prioriteringer. Mye av det internasjonale er tatt ut, mens vi har tatt inn mer norsk og nordisk. Det er lettere å finne noter og tekst til utenlandske sanger på nett, så de er jo ellers tilgjengelig. Sting, Elvis og Beatles er blant dem som nå tas ut av boka, sier Bøye.

Han forteller at en hel del folkekjære sangsekkere ikke er med i den nåværende sangboka. Anne Grete Preus, Finn Kalvik og Anita Skorgan er nå kommet inn i varmen, og flere DDE-sanger tas inn. De har også fått med flere norske oversettelser av kjente musikalene. Litt korstoff er også funnet verdig en plass i sangboken.

Det har vært jobbet med å finne aktuelle sanger på samisk, men det har ikke vært enkelt. Men kommet med er blant annet samisk sang fra Disney-filmen Frost 2, som var den første fra selskapet som ble dubbet til samisk.

De har også vært på jakt etter sanger fra «nye» Norge – Madcon er blant dem som nå er med. Men Bøye beroliger oss

med at gamle sangskatter blir med videre – og Grundtvig. Nemda har fått innspill fra elever og lærere om hva som brukes og ikke brukes av sanger. Jeg tror det blir et godt resultat ut av dette, at den vil treffe skoleslaget og ungdommene, avslutter Roar optimistisk.

Kjetil Hallre, engasjert musikklærer ved Ringerike folkehøgskole, er blant dem som har gitt sangboknemda tilbakemeldinger – sammen med hans elever. Han er bekymret for at den nye sangboka blir mer en sangbok for musikklærere enn en for allsang. At det blir mer et oppslagsverk enn en sangbok. Det synges mye allsang på Ringerike, og elevene blir ofte bedt om å foreslå sanger.

– 40 prosent av sangene i dagens sangbok blir aldri valgt, det er mye helt ukjent i boka. Jeg er en smule bekymret, men det blir spennende å se det endelige resultatet, sier Kjetil Hallre.

Angelina Christiansen har vært tett på arbeidet og ser fram til å kunne presentere ny sangbok før skolestart i høst. Hun forteller at det har vært viktig å få ned prisen på sangboka, det blir nå derfor med færre rettighetsbelagte sanger. Innbydelser til å komme med innspill til den nye sangboka har vært benyttet, men det har ikke vært all verdens aktivitet.

– På vår spørreundersøkelse før arbeidet startet trodde vi at det ville bli ønske om en mye mindre sangbok som kunne puttes i en ryggsekk. Men her var tilbakemeldingene klare – det var ønske om en «ordentlig» sangbok. Av bokas 450 sanger er det nå 100 som ikke er rettighetsbelagt, Grundtvigs salmer og sanger er blant disse. Jeg synes sangboknemnda har vært utrolig tapre og standhaftige, de har gjort dette store arbeidet, uten å få gleden av å synge sammen under arbeidet. Vi håper at den nye sangboken vil gi oss flerfoldige anledninger til å ta igjen det tapte, avslutter en optimistisk generalsekretær.

VITALISME

- FOLKEHØYSKOLEN OG TIDSÅNDEN – DEL 2 AV 3

Vitalismen spænder fra konkret dyrkelse af kraft og styrke, natur, biologi, ungdom, det seksuelle og alle situationer, hvor livet udfolder sig i højest mulig intensitet, til et mere esoterisk livsbegrep, hvor livet ses som en metafysisk livsstrøm, og hvor det er dette livsprincip, der i vitalistiske øjeblikke gribes i oplevelse af enhed og helhed. Det er dog ikke muligt at adskille de to sider fra hinanden, for den vitalistiske strømning er netop karakteriseret ved at have et på samme tid metafysisk og biologisk livssyn. (Ehlers Dam 2010)

Av Sigurd Ohrem

Det er et underbelyst tema i folkehøyskoledebatten hvordan den vitalistiske tidsånden, ikke bare som biologisk livsprinsipp, men også som en «åndelig vitalisme», har vært medvirkende til å forme norsk folkehøyskole i begynnelsen av det 20. århundre.

Det kan virke som det har vært en utbredt oppfatning at antroposofien kun var et kort intermeso i skoleslaget, og at heller ikke vitalismen fikk noe egentlig gjennomslag i folkehøyskolen. Mitt synspunkt er snarere at vitalismen helt fra slutten av 1800-tallet, på et kristen-kulturnasjonalt grunnlag og med et grundtvigiansk eller/og antroposofisk islett, nettopp var en viktig drivkraft for å sette i gang folkehøyskoler.

STEINER, GRUNDTVIG OG FOLKEÅNDENS REVITALISERING

Steiners og antroposofiens åndelige vitalisme var tett koblet til en forestilling om en revitalisering av det urkulturelle, det opprinnelige – i Norge, i form av det norrønes «gjenkomst». Hans visjoner om den særegne norrøne og germanske folkeånden, kombinert med Grundtvigs folkelige dannelsesideer, fant i mellomkrigstiden en spesiell gjenklang hos antroposofiske kulturpersoner og pedagoger med høy affinitet til folkehøyskolen. Folkeåndtenkningen passet godt til den gryende og stadig mer selvbevisste kulturnasjonalismen, særlig i bondebevegelsen, men også slik den kom til uttrykk i det antroposofiske tidsskriftet Vidar.

Steiners kristologiske åndsitalisme, og den nasjonalistiske dyrkingen av den norrøne kulturarven inspirert av Grundtvigs visjon, var de sentrale drivkreftene bak ønsket om å grunnlegge, og arbeide, i folkehøyskolen. Oppskriften kunne med fordel tilsettes en solid dose odelsdyrking og stedsnostalgi, slik den særlig kom til uttrykk i bygdene rundt Gudbrandsdalen, der de nedarvede storgårdene lå åker mot åker. Disse skolene var ikke bare preget av den nye antroposofiske inseminasjonen, men framsto også som et svar til den dekadente *fin-de-siècle*-trenden. Den vitalistiske tidsånden finner sin start ved slutten av det 19. århundre, men videreføres i mellomkrigstiden som en særnorsk avart, i form av den kulturnasjonalistiske og Grundtvig-inspirerte åndsitalismen hos antroposofene.

Mostphotos

BRUUN, GRUNDTVIG OG ANTROPOSOFISKE SKOLER

I følge Christopher Bruun hadde det vært et mål for folkehøyskolen å skape en åndelig vekkelse blant bøndene, gjennom en ekte folkelig utdanning og dannelse. Rudolf Steiners tilslutning til denne vekkelsestanken innebar en gjenoppliving av den norske folkeånden som et ledd i overvinningen av materialismen, uttrykt gjennom bondens eget språk. Dag Thorkildsen har hevdet at Bruun var en tidlig representant for en rural kulturnasjonalisme, men påpeker samtidig at Bruuns nasjonalisme lå nær en form for rasisme. Dette synet var han langt fra alene om i sin egen samtid (Svare 2008).

Grundtvigs tanker hadde allerede et solid fotfeste i Gudbrandsdalsregionen, gjennom lokaliseringen av Bruuns opprinnelige folkehøyskoler i Sel og på Vonheim i Follebu. Det er mulig å se antroposofien som en slags arvtaker etter Grundtvigianismen generelt, men spesielt når den inntok folkehøyskolene. Et særlig trekk ved den norske varianten av antroposofi er at den fikk oppslutning blant bondebefolkningen (Svare 2008). Drømmen om en ny storhetstid – med kulturell revitalisering og gjenfødelse av den norrøne impulsen – fant et relevant, samfunnsmessige uttrykk.

VIKTIGE FRONTFIGURER

Mange markante skikkelser og kulturpersonligheter var med på å tenne og vedlikeholde denne sjelevarmende og lidenskapelige løpeilden, men langt fra alle kan omtales her. Særlig sentrale i dens første fase var folk som dikterhøvdingen og antroposofen Olav Aukrust, kunstmaleren og folkehøyskolelæreren Hallvard Blekastad og antroposof og kjendisforfatter Ingeborg Møller. Sammen med Aukrust og en allianse av lokale, kulturnasjonalt innstilte politikere, igangsatte og ledet krefter fra dette miljøet en rekke folkehøyskoler i området i og rundt Gudbrandsdalen før 1. og fram til 2. verdenskrig. (Slagstad 2013)

En særlig viktig person ble Blekastad, nær venn og kollega av Aukrust fra Gausdal og Dovre folkehøgskole. Med sin brede bakgrunn og vide vennekrets, med åpning mot nye ideimpulser, kom han til å preges sterkt av Steiners antroposofiske

lære. Gjennom sitt nettverk møtte han Møller, også hun en ivrig antroposof og lidenskapelig pådriver for en folkehøyskole i tråd med egen verdensanskuelse. (Svare 2008).

EN HELHETLIG RAMME

Antroposofien fikk spesielt godt fotfeste i Norge sammenliknet med andre land, mens det mer spesifikt forelå et særlig levende antroposofisk miljø i Gausdal-Lillehammer-området i denne relativt lange tidsperioden. Steiners lære fungerte for mange som helhetlig ramme rundt nasjonalisme, målsak, grundtvigianisme og folkehøyskolebevegelse (Svare 2008). Dens åndelige, kvasivitenskapelige helhetstenking med germanistisk svung, passet godt som plattform for tidens søken etter en revitalisering av den norske folkeånden i natur, kultur og samfunn.

Tesen er at antroposofien fikk så sterkt fotfeste i Norge fordi den hadde så mange fellestrekk med den norske nasjonalismen. Flere i kretsen rundt tidsskriftet Vidar var dessuten forkjempere for målsaken og varme forsvarere av folkehøyskoleideen. Gjenfødselen av den norske folkeånden er et kontinuerlig tema for skribentene i tidsskriftet, der det opprinnelig norske blir gravet fram fra den nasjonale kulturarven (Svare 2008).

Men det var ikke bare i Gudbrandsdalen det kristen-kulturnasjonale og vitalistiske sinnelaget beredte grunnen for sterke folkehøyskoleledere. Også etablerte og nystartede folkehøyskoler annetsteds i Norge ble, gjennom sine medarbeidere og ledere, influert av denne åndelige vitalismen. I diverse krysningsforhold av norrøn folkeåndsydring, odelsfetisjisme og kulturell nasjonalisme, resulterte dette i ulike stedstypiske mutasjoner.

FRA HØVDING TIL STYRER

For at en folkehøyskole skulle få rikstilskudd måtte den være godkjent av Kirke og Undervisningsdepartementet. Loven ga styreren svært vide fullmakter.

... godkjenninga gjeld styreren av skulen, som maa vera fullt ansvarleg og raadig for skulen i det pedagogiske og for bruken av dei rikstilskudd som skulen fær...

Styreren ansatte og sa opp lærere, uten formell overprøving, så nesten hele myn-

digheten lå hos styreren (Mikkelsen 2014). Styrer- eller føreridealet har vært sentralt i folkehøyskolene, særlig fram til mellomkrigstiden. Skolen ble ofte identifisert med styreren.

Høvdingdyrkingas sterke posisjon hos Olav Aukrust skriver blant annet Roar Rønning om i en artikkel om Aukrust og folkehøyskolen. Høvdingmotivet opptrer eksempelvis i et dikt som «Den einslege». Ørnen er det viktigste symbolet. «Held ein dette mystiske, mytisk-religiøse, historiske, national-symbolske og kristelege fast, - og ser ein so på landet med eit ørnesyn, ovanifrå, eller med eit hugsyn, innanifrå, - då vil Dovre straks bjode seg fram som ein høveleg stad for nationalt og religiøst nykveikjingsarbeid, for norsk folkehøgskule på gamal grunn» (Olav Aukrust - Wikipedia).

Det kristen-religiøse sto i Aukrusts kultursyn nær katolisismen, blant annet gjennom sin tilhørighet til kulten rundt Olav den Hellige, sammen med det norrøne og nasjonale. Dette skapte til sammen med opphøyelsen av bondekulturen et sammensatt forbilde hos denne betydelige dikteren og mystikeren. Begrepet **folke-ånd**, som Aukrust også fant hos Steiner, er videre en viktig inspirasjonskilde. Den rotnorske folkeånden er det fjellbonden som fremfor noen representerer, og som skal revitaliseres ved folkehøyskolens hjelp.

Med en lovbestemt maktkonsentrasjon til styrerstillingen var det duket for at folkehøyskolen i mellomkrigstiden skulle få noen sterke, egenmektige og individuelt særpregede ledestjerner. Dette ga i seg selv god grobunn for at den vitalistiske tidsånden, med sin vektlegging av det viljesterke, livskraftige og enestående, individuelt, skulle beholde sitt gjennomslag i folkehøyskolen.

HØVDINGEN ESKELAND

En annen ruvende styrerskikkelse, en bondeideolog av vitalistisk støpning, men som ble katolikk i stedet for antroposof, var Lars Eskeland. Allerede som 28-åring ble han rektor ved Voss folkehøgskule. Skolen var han selv med å starte i 1895, med inspirasjon fra selveste Bjørnstjerne Bjørnson.

Som en av de mest markante, ubestridte åndshøvdingene lenger vest i landet, satte

han sitt varige merke på hele den norske folkehøyskolen. Gjennom sin langvarige rektorgjerning på Voss folkehøgskule, fikk han bred anvendelse for sitt konservative kulturnasjonalistiske syn, med den norske, selveiende bonden i sentrum. Eskeland var så sent som på 1930-tallet både en forgrunnsskikkelse i Fedrelandslaget og dypt engasjert i bondekulturens revitalisering. Denne livspregende interessen kom også til uttrykk gjennom litteratur og lokalt teater. Som en kulturell parallell til rektorgjerningen hylltet Eskeland odelsbonden, gjennom å skrive og sette opp flere historiske spel og «re-enactments», blant annet av det tradisjonelle bondebryllupet på Voss. Han var også politisk aktiv gjennom sin sentrale posisjon i Bondelaget, og ihuga anti-marxist og motstander av arbeidssosialismen.

Bondelaget skrev seg også inn i den tyske tradisjonen med forestillingen om de germanske folkeånder i sentrum, men med den norske odels- og fjellbonden i en særstilling som gralsriddere for kulturell gjenfødelse.

... Allerede ved dannelsen i 1896 hadde Norsk Landmandsforbund (senere Norges Bondelag) hentet inspirasjon fra den sterkt antisemittiske og völkisch-pregede Bund der Landwirte i Tyskland... i Norge var det særlig med fremveksten av den radikale arbeiderbevegelsen på 1920-tallet at bonde-nasjonalismen blomstret opp og fikk et klart høyerradikalt og völkisch-rasistisk preg. Den frie, norske odelsbonde og nyrydningsmann ble nå fremstilt, ikke bare som bærer av den nasjonale kultur, men som den rasemessige kjerne i folket og bolverket mot modernitetens ødeleggende innflytelse via «den internasjonale jødedom»... (Terje Emberland 2008).

FOLKEHØYSKOLEHØVDINGENES JORDSMONN

Det var en særegen kontekst, med en kombinasjon av ulike egenskaper og affiniteter, som bidro til å skape grunnlaget for de sterke, nasjonalistiske og åndsvitalistiske folkehøyskoleprofilene vi gjenkjenner hos menn som Olav Aukrust og Lars Eskeland. Hos Aukrust, med kortere fartstid enn Eskeland, men til gjengjeld både som elev, lærer og styrer på

skolene i Gudbrandsdalen, var innflytelsen langt mer av det kulturelle og åndelige slaget. Likevel delte de det grunnleggende synet på (fjell)bondens hovedrolle i revitaliseringen av norskheten. Aukrusts nasjonale og legendariske posisjon som dikter forsterket og beåndet hans status som foredragsholder, lærer og rektor.

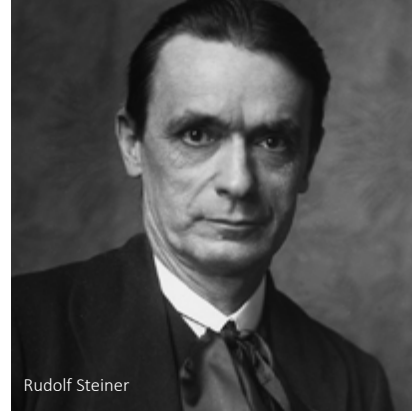
Hos Eskeland finner vi en tilsvarende kombinasjon, riktignok med katolisismen som erstatning for antroposofien. Han konverterer dithen i 1926. Bildet av den selveiende, frie og uavhengige bondehøvdningen med sin gard, ble en metafor for styrer/fører-idealet. Den kulturelle nasjonalismen og åndsvitalismen kom hos Eskeland til et fokusert politisk uttrykk gjennom hans sterke posisjon i Bondelaget, som sentralt medlem av Fedrelandslaget og som støttespiller for Quisling bl.a. i Grønlandssaken (Borgersrud 2018).

Det er altså ikke bare i antroposofien, men også i den odelsdyrkende vitalismen, en bør søke etter opphavet til mer eller mindre ekstreme former for kulturnasjonalisme. Sterke, individuelle personlighetstyper fikk, gjennom den vitalistiske tidsåndens innslag i mellomkrigstidens folkehøyskole, en egnet arena for å utfoldelse. Slike nietzscheanske karakterer fantes det naturlig nok mange av også i samfunnet utenfor folkehøyskolen i denne perioden, og noen av dem fant veien til rektorsetet.

VITALISME ELLER FASCISME?

Olav Aukrust døde relativt ung allerede i 1929, 46 år gammel. Om hans antroposofiske og kulturnasjonalistiske engasjement ville ført ham i retning fascismen er og bør være et åpent spørsmål, men med rom for flere stemmer.

«Den nasjonalistiske tankeverda og retorikken vekte begeistring ikkje minst i dei norrøndyrkande krinsane som slutta opp om Nasjonal Samling, noko som har gjort sitt til at Aukrusts diktning i periodar har vore ideologisk sterkt omdiskutert.» (Olav Aukrust-Lokalhistoriewiki.no). En slik overføring er naturlig, og for øvrig helt i tråd med det som tidligere er sagt om den vitalistiske tidsånden. Om det

finnes en dypere forbindelse mellom Aukrust tenkning og fascisemen er både et viktigere og mer komplekst spørsmål.

Forfatter og filolog Eyvind Eggen hevder i en kritisk artikkel om Aukrust i Samtiden 1976 at det finnes klare spor av fascistisk tenkning i hans diktning. Profilforfatteren, Tor Obrestad, påpeker det han mente er fascistoide trekk i Aukrusts lyrikk, og viser til den nære ideologiske slektskapen med den norske nasjonalsosialismen.

Det er mulig dette gir mening, men det er for tidlig å prøve på å trekke noen konklusjoner. Men, det må uansett være rom for ulike stemmer i fortellingen.

De påviste fellestrekkene med nasjonalsosialismen skyldes selvsagt at NS-retorikken bevisst tar opp i seg de nasjonale og kulturelle elementene fra den høystemte, norske bondekultusen, og som Aukrust har gitt et høyverdig, poetisk uttrykk for. Dette ligger i tiden, det er populært og politisk opportunt. Troen på det norrønes åndelige og identifiserende kraft kan på den annen side ha minst like mye å gjøre med grundtvigianske, poetisk-romantiske forestillinger, som med germanskøttet fascisme:

«Det er like fullt klart at det nasjonale, slik det finnes hos Aukrust, er et ladd punkt. Kombinasjonen av det ekstatiske og det masstøtt nasjonalforherligende – en kombinasjon av norsk odelsfetisjisme og tysk romantikk som kopler språk, jord og nasjonalitet til hverandre på herdersk manér, finnes hos Aukrust, blandet med en sterk religiøs drift mot overskridelse», (Vassenden 2011).

I siste del av denne tredelte artikkelen vil jeg utdype disse sammenfallene, med vekt på beslektede fascinasjoner, som at Steiners forestillinger om rotraser og de germanske folkeåndene, kom til å lede antroposofen som Alf Larsen og Martha Steinsvik inn i langt mørkere farvann.

Kilder:

Anders Ehlers Dam: Den vitalistiske strømning. Århus Universitetsforlag. 2010. Erik Vassenden: Norsk vitalisme- Scandinavian academic press. 2012 Gunhild Svarre Vidar : et idéhistorisk blikk på det nasjonale og det politiske innholdet i det antroposofiske tidsskriftet Vidar 1915- 1940. UIO. 2008 Frode Lerum Boasson: Men livet lever. UIB. 2015 Jan-Erik Ebbestad Hansen: En antisemitt trer frem. Alf Larsen og Jødeproblemet. Press. 2018 Rune Slagstad: Randbemerkninger om antroposofien i Norge. Forum Berle 2013 Terje Emberland, Fortid nr. 2. 2009 Arild Mikkelsen: Frihet til å lære. Cappelen. 2014. Lars Borgersrud: Den norske militærfascismens historie, 1930-1945. Bind 1. Scandinavian Academic Press / Spartacus forlag. 2. reviderte utgave. 2018.

DEBATT: SVAR TIL SIGURD OHREM

MISVISENDE OM ANTROPOSOFI

Sigmund Ohrem skrev i siste nummer om vitalisme i kunst og filosofi, og han omtalte Fridtjof Nansen som et eksempel på den mer positive siden av denne impulsen. Den mest destruktive formen finner vi i Hitlers nazisme, hvor det sosialdarwinistiske synet impulserte lederne til «å hjelpe» evolusjonen ved å utrydde de «minst egnede». Slik kunne de vitale arierne få større livsrom og bære de beste genene videre.

I dag har vitalismen tatt nye former i det vi kjenner som dyrking av polfarere, idrettshelter og det intense jaget etter en perfekt kropp. I en tid hvor mange tilbringer både arbeids- og fritid sittende ved skjerm, er det selvsagt positivt med fysisk aktivitet, og det gir en dobbel verdi hvis dette kan kombineres med naturopplevelse. Derfor har dette vært et viktig satsningsområde også for folkehøyskolene. Ett av mine barn hadde stor glede av å perfektionere seg i volleyball i Førde, og en av guttene utfoldet seg med snøbrettkjøring og annen idrettslek i Ringebru.

Fysisk aktivitet er selvsagt viktig, men i dag kan den få for mye og ensidig oppmerksomhet. Som antroposof spør jeg om det ikke er like viktig med kunstneriske aktiviteter, studier og meditasjon som kan stimulere indre utvikling. I steinerskolene er et av hovedmålene å utvikle hele mennesker. På disse skolene vektlegges friluftsliv og fysisk aktivitet, men også kunst- og håndverksfag i tillegg til de tradisjonelle skolefagene.

ALF LARSEN KRITISERTE HAMSUN

Hamsun var utvilsomt en talsmann for vitalismen, men vi er mange som har blitt begeistret for *Markens grøde* uten å bli hverken nazister eller rasister. Vi delte

ikke bokas nedverdiggende syn på samene, men så den mer som et uttrykk for de diskriminerende holdningene som fantes i enkelte bygdesamfunn. Alf Larsen gikk derimot tidlig ut og påpekte sammenhenger mellom menneskesynet i Hamsuns bøker og nazismen. Alf Larsen var også en aktiv kritiker av nazismen. Det forkommer meg derfor underlig at Sigurd Ohrem bruker så mye plass på Jan-Erik Ebbestad biografi om Alf Larsen, og at han legger så stor vekt på Larsens upubliserte skrift om jødene.

En av mine nå døde antroposofivenner vanket i kretsen rundt Alf Larsen, og han omtalte hans politiske standpunkter som ekstremt reaksjonære. Som de fleste andre var Alf Larsen et sammensatt menneske med både gode og mindre gode sider. Jeg kjenner ingen som ikke tar avstand fra hans antisemittiske holdninger. Det tvilsomme Ebbestad Hansen gjør i sin biografi er å prøve å koble disse holdningene til Alf Larsens interesse for antroposofi. Ebbestad Hansen har i flere sammenhenger blitt gjort oppmerksom på sine feilslutninger, men han har fortsatt å gjenta dem i ulike fora. Det foregår noe som jeg vil kalle en konspiratorisk virksomhet som beskylder antroposofien for å være rasistisk, antisemittisk og til og med nazistisk. Beskyldninger som vi som lever daglig med antroposofien opplever som både virkelighetsferne og urimelige. (Hadde jeg vært yngre vill jeg også lagt til krenkende). Det er ukjent for meg hva som er Ebbestad Hansens motiv for å støtte opp om slike beskyldninger, men i tidsskriftet *Libra* nr. 2 2018 har Oddvar Granly en fyldig belysning av Ebbestad Hansens forhold til Alf Larsen og antroposofien.

RUDOLF STEINER OM ANTISEMITTISME

En nederlandsk kommisjon publiserte i 1998 en gjennomgang av 89 000 sider av Rudolf Steiners trykte verker og fant 12 sitater som kunne oppleves som diskriminerende hvis de ble tatt ut av sin sammenheng. Hvis man tar for seg det Rudolf Steiner har sagt om jødene så finnes det noen få kritiske uttalelser, mens det er et stort antall uttalelser som støtter jødene og angriper antisemittismen. Den siste kalte Steiner et utslag av menneskenes verste og mest primitive drifter.

I september 1900 skrev Rudolf Steiner i *Magazin für Litteratur*: «For meg fantes det aldri et jødespørsmål. Min utvikling var også slik at den gang, i det en del av det nasjonale studentmiljøet i Østerrike ble antisemittisk, opplevde jeg dette som en hån mot alt det man hadde oppnådd av dannelse i den nyere tid. Jeg har aldri kunnet bedømme mennesker ut fra annet enn de individuelle, personlige, karakteregenskapene som jeg lærte å kjenne ved dem. Om noen var jøde eller ikke var alltid totalt likegyldig for meg.»

Dette sitatet er hentet fra boken *Raseidealer er menneskehetens forfall – Antroposofien og anklagene om antisemittisme*, skrevet av Manfred Leist, Lorenzo Ravagli og Hans-Jürgen Bader, utgitt på Antropos forlag 2012. En bok som anbefales for de som vil fordype seg i dette temaet.

NORGES MEST FREMTREDENDE ANTISEMITT

Hvordan ulike norske antroposofier forholdt seg til antisemittismen i mellomkrigstiden blir et for stort tema og er kanskje ikke så interessant i et tidsskrift for folkehøyskoler. Det er også vanskelig å finne klare eksempler på antisemittisme

blant norske antroposofier. Men en interessant person er Marta Steinsvik som nylig ble fratatt sitt navn fra en vei på Mortensrud syd for Oslo. Begrunnelsen var at hun ble kalt Norges mest fremtredende antisemitt. Hun interesserte seg tidlig for teosofi og senere antroposofi, men av ulike grunner tok hun avstand fra Rudolf Steiner og antroposofien i 1918. I 1920 kom boka *Sions vise protokoller* på norsk. Her fortelles det at jødene sto bak både kriger og revolusjoner. Marta Steinsvik trodde at boka var sann, og først flere år senere ble det avslørt at den var et falskneri som kun var skrevet for å sverte jødene. I mellomtiden holdt Marta Steinsvik et stort antall foredrag om bokens innhold og kom til å nøre opp under den antisemittismen som allerede fantes i Norge. I sin utagerende stil har hun utvilsomt sagt ting vi i dag vil

opp-leve som klar antisemittisme, men selv tok hun avstand fra å bli kalt antisemitt. Hun verdsatte sine norske jødiske venner høyt, men hun fryktet kommunismen som hun mente at enkelte jøder sto bak. I foredragene forsvarte hun jødene og hevdet at de reagerte på all uretten de var blitt utsatt for. Dette bare som et eksempel på hvor komplekse forholdene kunne være. Ingeborg Solbrekken gir et omfattende bilde av det mangfoldige mennesket Marta Steinsvik i boka *Kors og kårde* (Vidarforlaget 2012).

BEVISST FORVRENGNING

For meg virker koblingen mellom antroposofi og antisemittisme helt uforståelig. Gjennom 40 år har jeg lest Rudolf Steiners bøker og aldri funnet annet enn at han er opptatt av at alle mennesker er likever-

dige, og at alle forskjeller som tillegges rase, etnisitet og kjønn tilhører fortiden. I dag er det det individuelle mennesket som gjelder. Gjennom disse 40 årene har jeg også møtt flere jøder som arbeider aktivt med antroposofi, men aldri noen med antisemittiske holdninger. Jeg synes det derfor er trist når det med jevne mellomrom dukker opp folk som Jan-Erik Ebbestad Hansen og Sigurd Ohrem som bevisst forvrenger virkeligheten. For lesere som ønsker en grundigere innføring i hva antroposofi egentlig er, vil jeg anbefale en ny bok fra Vidarforlaget med tittel *Antroposofi for skeptikere*.

Arne Øgaard,
redaktør, bokskriver og steinerpedagog

DEBATT - VITALISME

Debatt: Vitalismen i folkehøgskolen. Et svar til Sigurd Ohrem

I et overraskende, men friskt innlegg avlegger Sigurd Ohrem meg en skarp visitt i siste nummer av magasinet Folkehøgskolen. Jeg skal prøve å svare så godt jeg kan. Siden jeg ikke er antroposof, berører jeg i liten grad den direkte kritikken av antroposofien Ohrem kommer med. Motsvar her får antroposofene selv komme med. Jeg prøver mer å finne områder der jeg ønsker mer dokumentasjon bak Sigurd Ohrems påstander som berører det jeg har skrevet.

Sigurd Ohrem slår opp et bredt lerret: «Intensjonen er å undersøke hvorvidt en slik samrøre av vitalisme og antroposofi kunne føre i antisemittisk eller fascistisk retning, og dermed også lede fram til andre verdenskrig og rettsoppgjøret».

Som en del av denne bredt anlagte undersøkelsen mener han det er viktig å komme med en motstemme til det jeg har skrevet om dette i boka «Frihet til å lære». Til det har jeg følgende å si: Motstemmer er bra! Jeg har ingen ambisjoner om å være en ufeilbarlig guru! Ny kunnskap om viktige temaer er alltid flott! Åpenhet er også flott, jeg har ikke prøvd å skjule noe som helst.

Det er tre punkter jeg ønsker Sigurd Ohrem kunne utdype. Alle punktene handler om hans påstand at antroposofien i kombinasjon med vitalismen hadde stor gjennomslagskraft i det norske samfunnet, og ikke bare i perioden rett etter første verdenskrig. Her kommer disse punktene. Han skriver:

1. Særlig gjelder dette holdningene til jødespørsmålet, men trolig også andre aspekter ved samfunnssynet. Da er ikke veien så lang til å tenke seg at en tilsvarende tendens kan ha overvintret i folkehøgskolen.
2. En beslektet hypotese, hvis antroposofien overhodet skal være med i regnestykket, er at symbiosen mellom Steiners åndsfilosofi og den særegne formen for nasjonalistisk vitalisme som den vi ser blant norske folkehøgskolefolk før og etter andre verdenskrig, er en katalysator for anti-semittisme.
3. Denne tidsånden (vitalismen, mitt innskudd) gjorde seg gjeldende i hele samfunnet, men dermed også i folkehøgskolen, der vitalismen i tillegg fikk en særegen antroposofisk tapning.

Ohrems påstander er at vitalismen i kombinasjon med antroposofien overvintret i folkehøgskolen, videre at den særegne form for nasjonalistisk vitalisme blant norske folkehøgskolefolk var en katalysator for antisemittisme, og i folkehøgskolen fikk denne vitalismen en særegen antroposofisk tapning. Disse påstandene blir det både spennende og interessant å få dokumentert. Det vil bringe ny kunnskap opp i dagen. Kildegrunnlaget for min bok var først og fremst Høgskulebladet der jeg leste meg gjennom alle årgangene, styreprotokollene i Høgskulelærarlaget, samt de skoleplanene og brosjyrene som var tilgjengelige. Der fant ikke jeg en tydelig nasjonalistisk vitalisme som kunne være katalysator for antisemittisme.

Så litt om Alf Larsen og min benektning av Alf Larsens antroposofisk betonte antisemittisme. Jeg skrev i 2009 en artikkel til Olav Sletto-selskapets Årsskrift om

Alf Larsen. Da hadde Ebbestad Hansen funnet og offentliggjort Alf Larsens anti-semittiske tekster. Det gjorde jeg tydelig oppmerksom på i det foredraget jeg holdt i Sletto-selskapet, og det står også å lese i artikkelen jeg skrev. Det får rekke som argument mot et forsøk på å skrive meg inn i et anti-semittisk, antroposofisk hjørne. Min lesing av Alf Larsens poesi har for øvrig, inntil Ebbestad Hansen påviste antisemittismen gjennom de etterlatte papirene, vært preget av analysene til Asbjørn Aarnes og Ivar Havnevik. Jeg fulgte Georg Johannsens lyrikkseminar i Bergen i 1972 og 1973, heller ikke han var klar over antisemittismen til Larsen, men leste Larsen mest som en interessant poet, men en politisk reaksjonær forfatter. Det er jo også interessant å se hvordan Alf Larsen endret syn. I en velkjent artikkel i tidsskriftet Janus i 1933 skriver han om Vidkun Quisling og hans misjon følgende: «Jødeforfølgelsen er en skamfleck på det tyske folks historie, en uavtvettelig skamfleck». Og han avslutter mot slutten av artikkelen med dette: «Men vi er etterkommere av den oprørsflokk som samlet seg omkring Luther, vi hører til under Grundtvigs og Wergelands merke, vi har vår egen linje å følge, vi har ikke noget å gjøre med alt dette masseskrik og all denne massebegeistring». Ebbestad Hansen har fått avslørt Alf Larsen forkastelige antisemittisme, viktig og nødvendig. Men Larsen har ikke alltid blitt lest bare som antisemitt. Hvordan og på hvilken måte Alf Larsens anti-semittisme har slått inn i norsk folkehøgskole etter krigen vil være interessant og viktig å få dokumentert, og jeg venter på Sigurd Ohrems arbeid her.

Til slutt en kommentar om Friedrich

Nietzsche. Sigurd Ohrem skriver: «Nietzsche var hovedinspirator for vitalismen, og hans danske redaktør, Georg Brandes, skrev entusiastiske artikler om Nietzsches aristokratiske radikalisme, som også fant veien til det norske folkehøgskolemiljøet». Jeg kjenner igjen deler av dette perspektivet fra Nietzscheboka til Trond Berg Eriksen der Trond Berg Eriksen mener at Brandes nok var mest opptatt av både å bruke Nietzsche i sin egen kamp for oppmerksomhet, samt koble ham opp til nordiske forfattere. Viktigere enn dette er det likevel å finne ut av hvordan Brandes lansering av Nietzsche slår inn i det danske grundtvigske miljøet, Brandes og grundtvigianerne var jo ikke på talefot. Brandes kjempet en kamp for et mer åpent og internasjonalt orientert Danmark uten kristelig moralisme. Motstandere i denne kampen var de såkalt nasjonalliberale som han mente var nedkjempet, verre var det med grundtvigianerne. Brandes skriver om dem: «De har magt, og jeg tilbakekalder ikke i minste måte min feide imod dem, men jeg indrømmer ganske villig, at der må kæmpes på en anden måde imod en talrig og velorganiseret hær end mod de sidste rester af en opløst skare». Hvordan fant Nietzsches aristokratiske radikalisme veien til det norske folkehøgskolemiljøet, via Brandes slik Sigurd Ohrem hevder, når det var slik kamp mellom Brandes og grundtvigianerne?

Jeg deler Sigurd Ohrems intensjon om å avsløre alt ideologisk grums i norsk frilynt folkehøgskoles historie, og venter spent på ytterligere dokumentasjon og analyser.

Arild Mikkelsen

Sigurd Ohrem har svart på Arild Mikkelsens tilsvaret til Ohrems første artikkel om vitalisme og folkehøgskole på folkehøgskolebloggen www.frilyntfolkehøgskole.no. Der henviser han både til artikkelen i innværende nummer av bladet og til siste del, som kommer i neste nummer.

Arbeidslivet

FORSVARLIG ARBEIDSTIDSORDNING I FOLKEHØGSKOLEN

Arbeidsmiljøloven (AML) har som formål at arbeidstakere har en arbeidstid som ikke påfører dem unødvendig helsemessige og sosiale belastninger. For å sikre arbeidstakere nok hviletid og fritid, heter det at de skal ha minst 11 timers arbeidsfri i løpet av 24 timer, og en periode på minst 35 timers sammenhengende arbeidsfri i løpet av en uke.

I folkehøgskolenes komprimerte arbeidsår kan det være vanskelig å til enhver tid overholde disse reglene for undervisningspersonalet, kanskje spesielt i forbindelse med reiser. Fagforeninger med mer enn 10 000 medlemmer kan inngå avtaler med bestemmelser som går ut over de grenser som er satt i loven. Siden Folkehøgskoleforbundet og Noregs Kristelige Folkehøgskulelag kun har i overkant av tusen medlemmer til sammen, har vi inngått en samarbeidsavtale med Utdanningsforbundet. Vi har slik innenfor loven kunnet avtale de rammene for avvikling av årsverket som fremkommer i Særavtale for Undervisningspersonale i Folkehøgskolen (med Virke) og SFS-2214 Særavtale for undervisningspersonalet i kommunale og fylkeskommunale folkehøgskoler (med KS).

Dette unntaket fra arbeidstidsbestemmelsene gjelder kun for pedagogisk personale. IKV-personalet arbeider likevel mange steder mer enn normalt i de 33 ukene elevene er på skolen, men innenfor AML som åpner for at partene lokalt kan avtale noe kortere hviletid enn over. Det er flere skoler som har laget en slik avtale, og mange bruker gjennomsnittsberegning av arbeidstiden som utgangspunkt for sin arbeidsplanlegging.

Rektor må derfor skille mellom to avtaleverk i arbeidstidsplanleggingen. Likt for begge arbeidstidsordningene er et krav om at de skal være forsvarlige. Både lærernes arbeidsplaner og IKV personalets turnusplaner må ta utgangspunkt i AMLs grunnleggende bestemmelser om hviletid, for deretter å fastsette arbeidstiden innenfor rammene av de respektive særavtalene.

Vi ser noen ganger at ansatte ønsker å arbeide enda mer komprimert enn strengt nødvendig, at de for eksempel vil få unngått så mye tilsyn som mulig på en gang. Det ligger til arbeidsgiver å vurdere forsvarligheten i en slik praksis, og rektor har rett til å ikke innvilge et slikt ønske med begrunnelse i at arbeidstiden ikke skal være unødig belastende.

Arbeidsmiljølovens § 4-2 sier at arbeidstakerne og deres tillitsvalgte skal holdes informert om de systemer som brukes i arbeidsplanlegging, de skal gis nødvendig opplæring til å sette seg inn i systemene, og de skal få medvirke til å utforme dem. Disse prinsippene er videre spesifisert i tariffavtalene og særavtalene, for eksempel står det i særavtalen at «Prinsipper vedrørende innhold, utarbeiding og endring av arbeidsplaner drøftes på den enkelte skole.» Kunnskap om de rammer og prinsipper som gjelder for arbeidsplanlegging vil bidra til å sikre forsvarlig arbeidstid i et komprimert folkehøgskoleår.

Angelina K. Christiansen,
Generalsekretær i Folkehøgskoleforbundet

Reisemålene er ute av linjenavnene,

MEN DET ER NÅ VI VIRKELIG MÅ HANDLE!

Vi har på mange måter fått drahjelp av koronaen til å begrense reisevirksomheten i folkehøgskolen. Men nå når vi forhåpentligvis begynner å se enden på en periode med store reiserestriksjoner, er det vi virkelig må ta ansvaret med å begrense flyreisene i folkehøgskolen.

Folkehøgskoleforbundet vedtok på forrige landsmøte at vi ønsket nettopp dette, å begrense skolens klimaavtrykk gjennom flyreiser. For skoleåret 2021/2022 var målet at ingen folkehøgskoler skulle ha reisemål i linjenavnene. Det er medlemmene i Folkehøgskoleforbundet, som har vedtatt dette, og skolene har i stor grad fulgt opp.

Vi har et mål om at reiser som er en del av skolens dannelses- og opplæringsarbeid, innen 2025 gjennomføres på en klimavennlig måte. Dette gjelder også reiser til og fra skolen der dette er praktisk mulig med tanke på geografisk beliggenhet. For å få til dette vedtok vi en nedtrappingsplan, og det er på tide å ta tak i oppdraget for 2022/2023, nemlig målet om at ingen elever i folkehøgskolene skal ha mer enn en studietur med fly som transportmiddel.

Det felles bærekraftsvedtaket som ble vedtatt av alle folkehøgskoleorganisasjonene, åpnet for at skolene kunne måle klimaavtrykket sitt, og nettopp der, så vi hvor viktig det er å rette søkelyset mot flyreisene våre, og at det faktisk er mulig å redusere skolens klimagassutslipp med 40% innen 2030.

Når vi nå ser at flyreisene har så stor innflytelse på klimaavtrykket til folkehøgskolene er det på tide at vi i Folkehøgskoleforbundet oppfordrer Noregs Kristelige Folkehøgskulelag til å gjøre samme vedtak som oss, og begrense flyreisene til en studiereise tur/retur fra skoleåret 2022/2023.

Det kommer til å bli utfordrende å kutte reisevirksomheten vår. For mange skoler er studieturen selve bærebjelken, og vi må tenke nytt for å få dette til. Vi har holdt oss i ro på folkehøgskolene dette året, og mange er mer klare for å reise på tur med elever igjen. Men, det er altså NÅ det virkelig gjelder!

Live Hokstad.
Leder Folkehøgskoleforbundet

STYREMØTER

For første gang siden september hadde Folkehøgskoleforbundet fysisk styremøte. 15.-17. februar møttes vi på Sanner hotell, på Hadeland. Forbundsstyret og styret i IF hadde både felles møte og møter hver for seg. Et viktig tema for det felles møtet var «Frilynt i morgen» hvor vi så nærmere på hvordan vi i fellesskap kan styrke frilynt folkehøgskole.

LANDSMØTET 2021

I år er det Landsmøte i Sogndal 31. mai - 2. juni. Sogndal folkehøgskule har sitt 150-års jubileum i år, vi synes det er ekstra hyggelig at vi får være med på å feire dette. Vi vet ikke enda om vi faktisk kan møtes fysisk, men håper i det lengste at vi får anledning til å være sammen. Dersom det ikke blir fysisk landsmøte vil det arrangeres digitalt i samme tidsperiode.

Etter ny ordning skal 60 delegatsplasser fordeles mellom skolene. Styret har ennå ikke invitert gjester, da det er begrenset hvor mange personer det er plass til dersom vi av smittevernmessige årsaker må holde en meters avstand.

WEBINAR FOR TILLITSVALGTE

Torsdag 18. mars inviterte Folkehøgskoleforbundet og NKF til webinar om ansattes rolle i ansettelse, og 20 tillitsvalgte deltok på dette. Siden vi ikke har anledning til å møtes fysisk, vil FHF og NKF invitere tillitsvalgte til noen korte webinarer denne våren, med temaer som vi tror er relevante for mange ute på skolene.

SOLIDARITETSFONDET

Styret i folkehøgskoleforbundet mottok kun en søknad på midler fra solidaritetsfondet i år, og tildelte Skjeberg fhs kr. 50.000,- til et brønnprosjekt i regi av Skjeberg fhs og «Africa on the ball». Søknaden legger stor vekt på bærekraft i prosjektet.

IDÉ- OG PRINSIPPROGRAM PÅ HØRING

«Norsk folkehøgskole startet som et folkeopplysningsarbeid, der Nikolai Fredrik Severin Grundtvig var den viktigste inspirasjonskilden. Hans menneskesyn og skoletanker, som trakk veksler på både opplysningstidens rasjonalisme og romantikkens opplysningstanker, la grunnlaget for et skoleslag med danning og folkeopplysning som sine viktigste mål.»

Slik lyder første avsnitt i forslag til nytt Idé- og prinsippprogram, som er sendt ut på høring. Frist var 8. april. Endelig forslag til idé- og prinsippprogram, og områder organisasjonen skal ha fokus på de kommende fire årene, vil styret formulere i styremøte 20. april på bakgrunn av høringsuttalelsene.

FOLKEHØGSKOLEPEDAGOGIKK

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) vil tilby studium i Folkehøgskolepedagogikk på nytt til høsten, som en del av Praktisk pedagogisk utdanning (PPU). Johan Lövgren er opptatt av at folkehøgskolemiljøet må bruke dette tilbudet og gjøre det til sitt, og det vil vi få ytterligere anledning til med videre studium. Johan har arbeidet 20 år som lærer på Grenland folkehøgskole. I 2018 tok han som den første i Norge en doktorgrad på folkehøgskolepedagogikk; *The Reflective Community: Learning processes in Norwegian folk high schools*. Johan underviser det nye studiet, og forteller at årets kull er svært engasjerte, og at det har vært fantastisk å endelig få realisert dette sammen med en så fin gjeng.

KRISETEAM OG INFOMAIL FRA ORGANISASJONENE

I hele perioden fra 12. mars i fjor, har folkehøgskoleorganisasjonene jobbet tett sammen med arbeidet rundt håndteringen av utfordringer knyttet til pandemien. De daglige lederne i organisasjonene har ukentlige kriseteammøter på Teams, og dette har blant annet resultert i felles informasjonsskriv. Her har vi pekt på momenter det er har vært viktig at skolene har rettet spesiell oppmerksomhet mot. Gjennom hele krisen har vi opplevd at samarbeidet og erfaringsdelingen i hele folkehøgskolelandskapet har vært av avgjørende betydning for oss alle.

TARIFFOPPGJØRET OG REVIDERING AV SÆRAVTALEN

Styret vedtok å tildele Stipend til alle som søkte om støtte til kompetanseutvikling i år. Forbundet vil i tillegg gi kvalifiserte medlemmer et stipend på kr. 5.000 ved fullføring av studiet Folkehøgskolepedagogikk.

Det kom ingen søknad om stipend til forskning i år.

NYTT FRA IF

MIN DRØMMELINJE

I 2013 laget vi en konkurranse som het «Min Drømmelinje». Da fikk vi inn flere hundre forslag til linjer. Mange av disse forslagene endte opp som linjer på folkehøgskolene.

Vi har nå satt i gang en tilsvarende konkurranse. Vi håper den kan være inspirasjon til skolenes linjeutviklingsarbeid framover.

FOLKEHØGSKOLENES SPEED-DATE

I år har mange av våre fysiske møter med målgruppen vår blitt borte. Dette gjelder spesielt de fysiske utdanningsmesser og våre besøk på videregående skoler.

Vi har derfor laget et alternativ. I begynnelsen av mai inviteres alle folkehøgskolene til å delta på en speed-date der ungdommer kan «besøke» folkehøgskolene virtuelt og få prate direkte med rektor eller annet godtfolk på skolen.

Vi håper at folkehøgskolenes speed-date kan gi mulige søkere større trygghet til å faktisk få sendt av gårde søknaden sin.

ELEV TALL

Elevtallene for de frilynte folkehøgskolene er, samlet sett, likt tallene for samme tid i fjor, men det har skjedd en stor endring på hvilke linjetyper ungdommer har søkt seg til.

Linjer som foregår i Norge – alt fra friluftslivslinjer til «innendørs linjer» slik som musikk, teater og så videre – har fått flere elever. Linjer der studieturen er sentral – slik som solidaritetslinjer og reiselivslinjer – sliter mer med rekrutteringen. Ikke så rart, egentlig, siden verden i dag er stengt og det er vanskelig å spå om framtiden.

FRILYNTPROSJEKT

Du har kanskje lagt merke til at frilynt folkehøgskole er aktiv både på Facebook og Instagram? Her ønsker vi å vise fram frilynt folkehøgskoles verdier, være en inspirasjon for de frilynte folkehøgskolene og fortelle om ting som er viktige for ansatte i frilynt folkehøgskole. Følg gjerne frilynt folkehøgskole i de to kanalene!

OSLO PRIDE

I fjor meldte frilynt folkehøgskole seg på Oslo Pride. Vi skulle ha en stand i Pride park der vi kunne fortelle om hva frilynt folkehøgskole står for og gi informasjon om de frilynte folkehøgskolene.

Så kom koronaen og Oslo Pride ble, som mye annet, avlyst. Vi er nå i samtaler med Oslo Pride igjen. Dersom det blir arrangement i år så vil frilynt folkehøgskole være med, forhåpentlig igjen med stand i Pride park.

Pride på Buskerud folkehøgskole, her "general" Solrun Asp Ormaasen.
Foto: Johann Grimstvedt

Dorte Birch

BØMLO FOLKEHØGSKULE:

KONSTRUKTIVT MØTE MED SAMFERDSELSMINISTEREN

Da Miljø & Bærekraft-linja på Bømlo folkehøgskule skulle planlegge studieturen sin med tog i Norge, opplevde de det både dyrt og tungvint. Å fly er både enklere og billigere. Det ville de gjøre noe med – og tok kontakt med samferdselsministeren.

Elever på Miljø/Bærekraft-linja på Bømlo folkehøgskule.

Tekst: Marit Asheim

– Egentlig skulle vi vært på Interrail i Europa i vår, men på grunn av korona ble det en innenlandsreise i stedet. Da vi startet planleggingen oppdaget vi hvor vanskelig og lite tilrettelagt det er for folk å velge miljøvennlige togreiser fremfor å fly i Norge, forteller Maria Prytz Fremnes.

Sammen med resten av elevene på Bømlo folkehøgskule har de erfart det samme når de skal reise hjem på ferier. Økonomisk lønner det seg sjelden å ta toget.

– Vi satte oss derfor et mål om å bruke linjeturen vår til å påvirke, slik at det kan bli billigere, enklere og mer tidseffektivt for alle, spesielt unge, å reise med tog fremover. Derfor tok vi kontakt med Knut Arild Hareide, med suksess, fortsetter hun.

OPPROP FOR SATSING PÅ JERNBANEN

Klassen gikk grundig til verks, og før de kontaktet samferdselsministeren gjennomførte de en undersøkelse på skolen. Der oppga nesten 70 prosent at de valgte

fly ved hjemreiser fra skolen. Først og fremst fordi det er det enkleste, raskeste og billigste alternativet.

– I dag må man strekke seg langt for å velge tog fremfor fly, og dette gjør det vanskelig for folk å reise miljøvennlig. Togbillettene er generelt veldig dyre, og overhodet ikke konkurransedyktig med flybillettene i landet. Prisene er veldig ustabile, fordi det nærmest er som et lotteri hvem som får de billige billettene. I tillegg er det vanskelig for folk å vite hva som lønner seg å kjøpe, sier Maria.

Sammen lagde klassen et opprop for mer satsing på jernbanen i Norge. På kort tid har de samlet nærmere 1200 underskrifter.

GODT MØTE PÅ SKYPE

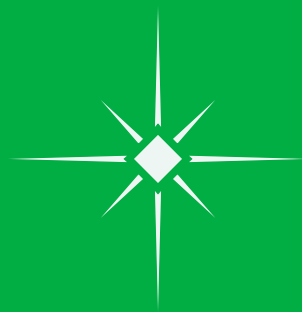
Samferdselsminister Knut Arild Hareide satte pris på henvendelsen fra folkehøgskoleelevene, og de fikk avtalt et møtepunkt. Koronarestriksjoner gjorde at avtalen med klassen ble på Skype.

– Vi satte veldig stor pris på at Hareide ønsket å møte oss. Han er som politikere flest og liker å snakke, så vi måtte bryte inn et par ganger i starten for å kunne stille de spørsmålene vi ønsket. Alt i alt ble det et konstruktivt og hyggelig møte, forteller Maria.

Det viktigste for klassen å luften var ønsket om at regjeringen skal prioritere mer penger til jernbane i Norge. De opplevde enighet med ministeren om at det er et viktig område, men syntes kanskje han fokuserte vel mye på el-biler.

– Hareide mener jernbanen skal supplerer veien, mens vi tenker motsatt, med bakgrunn i at det finnes en rekke andre miljøutfordringer knyttet til bilvei i tillegg til klimagassutslippene.

Elevene presenterte forslaget sitt om en nasjonal Interrail-billett som vil kunne gjøre det enklere å reise med tog i Norge. På den måten mener de en miljøvennlig reise blir både billigere og mer tilgjengelig for alle.

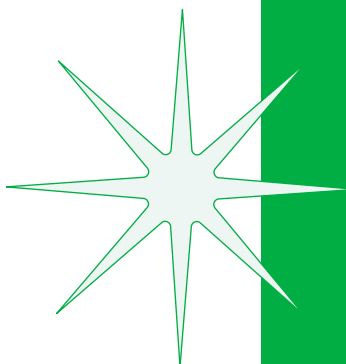
Vi følte oss veldig hørt når vi kom med forslaget om en nasjonal Interrail-billett. Dette hadde han ikke tenkt på før, men skulle ta det med seg videre og jobbe for det fremover.

– Forhåpentligvis blir det med i den nye nasjonale transportplanen som kommer i vår. Vi ble dessuten positivt overrasket da Hareide fortalte at han selv har benyttet seg av tog når han reiser innenlands i Norge, sier Maria.

BREDT FOKUS PÅ BÆREKRAFT

– For oss har det også vært viktig å bevisstgjøre de andre elevene på skolen om bærekraft og vi har derfor arrangert alt fra strømsparingskonkurranse, klesbyttekveld og vegansk uke. Vi har også lært mye om ulike emner som sirkulærøkonomi, klesindustrien, forbruksmønstre, fornybar energi, plast i havet og matproduksjon, gjennom foredrag av besøkende og hverandre, forteller Maria.

– Først av alt har vi lært at det nødvendigvis ikke er så vanskelig å gjøre ting selv! Vi har for eksempel lappet sykkeldekk, reparert klær og laget en rekke forbruksvarer på egenhånd. Vi har vært innom mange viktige temaer innenfor bærekraft, og lært hvordan vi kan nå ut for å være med å påvirke i en mer bærekraftig retning.

OPPFØLGING AV BÆREKRAFTVEDTAKET:

WEBINAR 29. APRIL KL. 14 – 15: RESULTATER AV FOLKEHØGSKOLENES KLIMA- OG MILJØRAPPORTER FOR 2020:

På dette webinaret vil Jan Vogt, daglig leder og miljørådgiver i Totalmiljø AS, presentere resultatene fra folkehøgskolens klima- og miljørapporter for 2020 (innleveringsfristen for skolene er 15. april). Jan vil også sammenligne 2020-tallene med rapportene for 2019 og se hvilket utslag et år nesten uten reiser har gitt. Webinaret er gratis.

For påmelding, kontakt brita@folkehogskole.no.

WEBINAR 6. MAI KL. 13 – 15: LOKAL KLIMAPLAN OG BÆREKRAFT I SELVEVALUERINGEN:

Ressursgruppa for oppfølging av Bærekraftvedtaket, NKF og FHF inviterer folkehøgskoler til webinar om lokal klimaplan/bærekraftplan for skoleåret 2020–21, samt målet om bærekraft i selvevaluering. Deltakerne vil få tips og ideer til hvordan man kan følge opp disse målene i Bærekraftvedtaket på egen skole. Webinaret er lagt til tidlig i mai slik at skolene kan ha nytte av å delta på webinaret med tanke på planleggingsarbeidet i etterarbeidsdagene. Webinaret er gratis.

For påmelding, kontakt brita@folkehogskole.no.

BÆREKRAFTPRISTILDELING UTSATT TIL REKTORMØTET I JANUAR 2022:

På grunn av at Rektormøtet i 2021 er avlyst, har Folkehøgskolerådet besluttet å utsette utdeling av folkehøgskolens bærekraftpris til Rektormøtet i januar 2022. Her vil bærekraftprisen for både 2020 og 2021 utdeles, altså to priser. Fristen for å nominere skoler settes til 1. desember 2021. For mer informasjon om kriterier, se FHSR-rundskriv 22/20. Det vil bli sendt ut påminnelse om dette til høsten. Skoler som allerede var nominert innen den opprinnelige fristen 1. mars, blir tatt med i juryens vurdering i desember.

Brita Phuthi

HOLD DEG OPPDATERT

Folkehøgskoleforbundet
holder deg oppdatert på

www.frilyntfolkehogskole.no

og Facebook: Folkehøgskoleforbundet

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE

4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

ARBEIDERBEVEGELSENS FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER

2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ingvild Tollehaug Jevne
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE

3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE

5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE

2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverumfhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE

4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Aslak J. Brekke
www.evjefhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE

5259 Hjeltestad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE

Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE

1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE

2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Janne Merete Sukka
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE

5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Erlend Welander
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN – NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE

3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Lars Petersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE

4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE

4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE

8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE

5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Geir Rydland
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE

6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Einar Opsvik
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKULE

7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN

2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Rektor: Unn Irene Aasdalen
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK

3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor:
Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKHØGSKOLAN

Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhsk.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE

6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE

8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE

9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE

2630 Ringeby
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE

3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE

3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Konstituert rektor: Kolbjørn Birkrem
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE

4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Konstituert rektor: Liv Tanche-Larsen
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØYSKOLE

Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestveit
www.skapmandal.no

SKIRINGSSAL FOLKEHØYSKOLE

3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringssal.fhs.no

SKJEBERG FOLKEHØYSKOLE

1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Vikarierende rektor:
Sveinung Finden
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE

7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE

2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

STORD FOLKEHØGSKULE

5411 Stord
Tlf.: 40 40 17 53
Rektor: Torunn Laurhammer
www.stordfhs.no

SUND FOLKEHØGSKULE

7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE

5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE

2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TOTEN FOLKEHØGSKULE

2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Vikarierende rektor: Bjørn Veland
www.toten.fhs.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE

7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE

7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE

8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE

5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Rektor: Kjetil Bruvik
www.voss.fhs.no

ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE

3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Fungerende rektor: Ann-Kristin
Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Bjørn Berentsen
www.aasane.fhs.no

THE LAUGHING HEART AV CHARLES BUKOWSKI

your life is your life
don't let it be clubbed into dank submission.
be on the watch.
there are ways out.
there is light somewhere.

it may not be much light but
it beats the darkness.
be on the watch.
the gods will offer you chances.
know them.
take them.
you can't beat death but
you can beat death in life, sometimes.
and the more often you learn to do it,
the more light there will be.
your life is your life.
know it while you have it.
you are marvelous
the gods wait to delight
in you.

Charles Bukowski

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Stian Bringsverd Olsen er lærer på Foto og Kunst ved Svalbard folkehøgskole. Han ble utfordret av Line Neverdal, Danvik folkehøgskole.

Elisabet Dale ved Fana Folkehøgskole utfordres til neste nummer av magasinet.